

ISFLAKET

Polarmagasin frå Ishavsmuseet. Nr. 3– 2013 15. årgang kr. 60,-

Leiar:

Du har no fått i hende Isflaket nr. 3 for året 2013. Vi håpar og trur at vi også denne gongen har fått i stand eit blad med variert og god polarhistorie.

Isflaket jubilerer dette året då det er inne i sin 15. årgang. Ein liten milepål for eit polarmagasin som starta heilt i det små.

Underteikna og Johannes Alme, som sat i styret i venneforeininga, hadde ved fleire høve drøymt om og gi ut eige blad gjennom Ishavsmuseets Venneforeining som var nyskipa i oktober 1998. Bladet skulle vere eit meldingsblad for venneforeininga, nyt i fra Ishavsmuseet, og det skulle formidle ishavshistorie.

Etter at dette hadde blitt diskutert nokre gonger, la Johannes ideen fram for grunnleggar og leiar i Ishavsmuseets Venneforeining, Bjarne Brandal. Som vanleg var han klar for nye gode prosjekt. «Kan ikke dere lage et slikt blad da»?!

Johannes vart utpeika som redaktør, fekk med Lars Brandal og underteikna, og ein gjekk straks i gang med å lage blad. Vennebladet, som namnet vart i starten. Metoden var «klipp og lim», og første utgåve som kom i april 1999 var på 4 sider.

Alt etter første året hadde bladet auka i sider og mange fatta interesse for å motta bladet. Til første utgåva i år 2000 hadde bladet skifta namn til ISFLAKET. Det var lite polart over namnet «vennebladet» og ein av våre trufaste hjelparar meinte også tittelen kunne forvekslast med eit homofilt medlemsblad....

Bladet har sidan vakse i omfang. I dag er opplaget på 800 med medlemmar i fem ulike land, og gjev ut om lag 250 sider i året.

For ein liten organisasjon er det naturlegvis krevjande å gje ut eit blad 4 ganger i året med såpass mange sider. Men Isflaket har i alle år hatt mange gode vener som har bidrøge med spanande og gode artiklar. Utan alle desse hadde det vore uråd å makte denne formidlinga av polarhistorie i så stort omfang. Vi veit at det

Ishavsmuseets Venner

VENNEBLADET

Organ for Ishavsmuseets Venner. Nr. 1/99.

Kjære museumsvenn.

Først vil vi takke deg fordi du gjennom ditt medlemskap støtter vårt arbeid. Det betyr mykje for oss.

Vi er glad for på denne måten å kunne informere deg om noko av det som skjer. Dette medlemsbladet reknar vi med vil kome ut minst ein gong i kvartalet. Ishavsmuseet vil sjølv gi informasjon om arrangementer og tilstelninger av ymse slag.

Det er spalteplass for ytringar og forslag.

VEDTEKTER § 1 ØREMÅL.

«Foreninga Ishavsmuseets Venner har som hovedformål - å støtte arbeidet til Ishavsmuseet i Brandal. Dette skal skje gjennom økonomisk tilskot, ved dugnadsarbeid, tilstelningar og anna tiltak som er til nytte for museumsvirksomheten. - Foreninga tek og ønsker om ishavs- og fangstvernsiden i foredrag, antikvitet og polare strok. - Foreninga, dessutan fokusere på museumsarbeid, kulturvern, praksing, og utvikling og mellom anna prøve å legge forholds til rette for studieverksamhet, for til demes hovedfagstudenter.»

VENNEFORENINGA - ER NOKO ARBEID GJØRT ALLEREIDE ?
-Venneforeininga har skaffa over 200 stabestolar til Museet. Det var kjærkoment og nyttig.

Yervning av nye medlemmer:
Kjenner du nokon som ønsker å bli medlem i Venneforeininga ?
Eller nokon som du trur kunne ha interesse ? Send vedkommende sitt namn og adresse og vi skal ta kontakt.

KVIFOR VENNEFORENING ?
Dei fleste idealistiske organisasjoner har eit støtteapparat kring seg. Etterkvart som Ishavsmuseet vokste og fekk ei fastare form såg Henrik Landmark kor nauðsynlig det var med å ha eit støtteapparat - eit apparat som utvida kontaktfelta og som slo ring rundt arbeidsgruppa som la fram forslag kom til at Ishavsmuseet trøng både eit støtteapparat og ei venneforeining. På skjipsmøte 10. oktober 1998 ble navnet :
ISHAVSMUSEETS VENNER
Postboks 20, 6062 Brandal fastsett.

MEDLEMSKAP.KONTINGENT.
Alle som er interessert i og ønsker å støtte arbeidet til Ishavsmuseet er velkomne som medlemmer. Det er tre medlemsformer:
-Personleg medlemskap
-Familieemedlemskap
-Bedrifts-,lags- eller institusjons-medlemskap.
Medlemskontingent:
Enkeltmedlem kr 100,- Bedrift kr 500,-
Familie kr 200,-

Valgt styre som fungerer fram til årsmøte våren år 2000:
Bjarne J Brandal Leder(T: 700 25340)
Lars Brandal Nestleder(T: 700 93765)
Arnlinn Karlsen (T: 700 84262)
Johannes Alme (T: 700 14185)
Liv Skarbakk (T 700 93100)
Hilde Landmark Kasserer (T:700 92540)
Ottar M Brandal (T:700 92290)
Valkomite:
Nils N Pilskog
Ola Pilskog
Kjerun Veiseth

Framsida på Vennebladet. Nr. 1 – 1. årgang, 1999

sit mange der ute som har mykje spanande og fortelje.

Eit av måla med Isflaket har vore å nytte skribentar frå ulike plassar, og frå ulike miljø. Vi oppfordrar fleire til å gripe pennan fatt å skrive ned sine historier. Isflaket tek gjerne i mot historier frå fleire som kan formidlast til våre 800 lesarar.

I denne utgåva har Asbjørn Skotte forfatta ein artikkel om Victoriaøya i Barentshavet og om då ishavsskuta «Brattvaag» fann André-ekspedisjonen. Eit funn som vart verdskjent på kort tid.

Johan Petter Runne Brandal har teke fram pennan og fortel om ein tur til Stredet med «Signalhorn» i 1960. Dette skulle vise seg å verte siste turen til dette fangstfeltet.

I spalten «frå arkivet» har vi henta fram ein artikkel om «Polarbjørn», gromskuta blant

selfangerne, eit intervju med skipper Henrik Marø frå 1947.

Frå Stig Tore Lunde har vi fått med ein artikkel om «Endurance» og om skipsbyggjar Johan Chr. Jacobsen.

I spalta «frå arkivet» får vi vite meir om «Fryser I» sitt forlis i 1934.

I nytt frå Ishavsmuseet kan du lese om korleis sommaren har vore på Ishavsmuseet, og andre nyhende frå museet.

Adolf Brandal si dagbok frå overvintrings-ekspedisjonen i 1908 er kome til del tre.

Helge Ødegård mimrar om kefirmjølk, og Ivar Olsen fortel om korleis det var å besøkje Ishavsmuseet i sommar.

Magnus Olai Eidsvoll fortel om korleis det gjekk til når båten «Jøkul» forliste på veg inn frå sildfelftet.

God lesnad!

Brandal 20. september 2013

Webjørn Landmark – redaktør.

ISFLAKET

Polarmagasin utgitt av Ishavsmuseet og Ishavsmuseets Venner.

Adresse: Ishavsmuseet, Brandalsvegen 28, 6062 Brandal

Tlf. resepsjon 700 92 004 Tlf. kontor
700 92 900, mob 95 11 76 44

Redaksjon: Webjørn Landmark, redaktør
webjorn@ishavsmuseet.no og Sven-Aslak
Veiseth.

Opplag 800. Årskontingent / abonnement kr.
250,- fritt tilsendt. Bedrifter kr. 500,-

www.ishavsmuseet.no

www.ishavsvener.net

www.facebook.no/aarvak

Forsidefoto: Havsel i Vesterisen 2013. Foto:
Espen Brandal.

ISSN 1891-9480

Innhald

Victoriaøya	Side 4
Tur til Danskestredet	Side 13
Frå arkivet, Polarbjørn	side 20
«Endurance»	Side 26
Frå samlingane, «Fryser I»	Side 31
Nytt frå Ishavsmuseet	side 37
Dagbok Adolf Brandal	side 43
Kefirmjølk	side 55
Oslo Sjømansforening	side 57
Siste reis med «Jøkul»	side 58

Med bombelast til Grønland.

På hausten i 1941 er «Polarbjørn» på veg frå Boston til Grønland lasta med bomber. Skipper er Kristoffer Marø. Utanfor Nova Scotia får dei storstorm. Bombene viser seg å vere dårleg sikra, ja faktisk så er dei oppstuva med kassene som innehold tenningsmekanismene. Og tenningsmekanismer er ikkje av det beste materiell til å stuve av bomber med i høg sjø! Kassene er i dårleg forfatning, går sund, og bombene tek til å røyve på seg. Marø legg skuta mot sjøen og kommanderer folk i romet med plank for å støtte av. Men karane er naturleg nok bekymra for å gå ned, og ingen vil melde seg til oppdraget. Marø set i å le, før han skrik ut i stormen; Klarer vi ikkje å få sikra lasten så bles oss til himmels! Og flyg oss til himmels så skal eg love at eg som står på brua kjem høgare enn dokker som er i romet!

Victoriaøya i Barentshavet - Annektert av sunnmøringer i 1930

Av Asbjørn Skotte

Den 8. august 1930 vart Victoriaøya aust i Barentshavet annektert av mannskapet på sunnmørsskuta M/S «Bratvaag». Øya vart annektert på vegne av og i namnet til reiaren av skuta Harald M. Leite i Ålesund. Det vart sett opp eit særleg annekjonsskilt. Sjølve annekasjonen vart meldt til Utanriksdepartementet (UD), og ført inn i protokollen for okkupasjon av herrelaust land.

I tida som fylgte vart det ein lang og særsmåttende diplomatisk aktivitet for å avklare statusen til dette landnåmet. Men i denne saka, som i mange andre tilsvarende norske landnåmsaker, viste det seg at landets politiske styresmakter var særsmått svak i å hevde landets rettmessige krav. Den folkerettslege statusen til øya er i dag uklar. UD skriv rett nok at øya er å betrakte som russisk. Men dette er ikkje juridisk eller folkerettsleg haldbart argumentasjonsmateriale.

Oppdaginga av øya

Victoriaøya vart oppdaga av norske fangstfolk i 1898. Den 20. juli dette året sigla to fangstskuter frå Tromsø med skipperane Johs. Nilsen og L. Ebelansen til rors. Dagen etter sigla den norske dampgaleasen «Victoria» med skipper P. W. Nilssen forbi, og øya fekk namn etter denne.

Men alt før denne tid må det seiast at øya var «oppdaga», og at vi har sikre kjelder for dette. Truleg alt i 1865 var øya kjend av norske fangstskuter i Nordishavet. I mange hundre år har det vore ekspedisjonar av ymse slag til dette området i Nordishavet. Den eldste skriftlege kjelda vi kjenner til er frå den islandske Flataøyarbok, der det kort og godt står (oversett) «Svalbard funne» i 1134. I 1596 (gjen)oppdaga den nederlandske sjøfararen Wilhelm Barents Svalbard. Han fekk æra av å få namnet sitt på dette havområdet - Barentshavet.

Vi kjenner til at det var minst 165 norske ekspedisjonar til Nordishavet for både fiske, fangst og vitenskapelige undersøkingar i perioden 1865 til 1930. På denne måten hevda Noreg sterkt sine interesser i dette området i heile denne tidsperioden.

Utsikt frå Victoriaøya mot NNW. Foto: Gunnar Horn, via Asbjørn Skotte.

Beliggenhet

Victoriaøya ligg omlag midtveis mellom Kvitøya, som er Svalbards austlegaste øy og Kapp Harnswort på Frans Josefs Land aust i Barentshavet. Øya ligg på 80 grader og 5 minutt nordleg bredde og 36 grader austleg lengde. Øya er omlag 10 km lang (aust-vest) og breidda er omlag 7 km på det breiaste. Flatevidda er omlag 40 kvadratkilometer. Avstanden til Kvitøya er omlag 80 km og til Frans Josefs Land er det omlag 100 km. Øya ligg på den same naturlege undersjøiske sokkelen som Svalbard. Den er praktisk talt heilt dekka med evig is - heile året, og såleis er den særsmått utilgjengeleg.

Kun på vestsida er det eit is- og snøfritt område, og eit nes som det går an å gå i land ved. Farvatnet rundt øya er grunt, også langt utover, slik at ofte så vil store isfjell «strande» i dette området. Dette gjer at området i tillegg er farefullt for skipstrafikken. Det var på dette neset at mannskapet på M/S «Bratvaag» steig i land då dei annekterte øya i 1930. Utanom fangstkrinsar ser det ut som om øya var lite kjend.

Svalbard og Svalbardtraktaten

Ved anneksjonsskiltet 8. august 1930. Skipper Eliassen (tv) og Hanssen (th). Foto: Gunnar Horn, via Asbjørn Skotte.

Etter den første verdskrig var slutt var det slik at sigerherrane i krigen leita etter ei noko fastare ordning for Svalbard. Som til den tid hadde status som nærmast ingenmannsland – «terra nullis».

Til då var det slik at det var den sterkeste sin rett som var gjeldande. Under fangstinga av særleg kval og kvalross var det eit kappløp og ein sterk strid om kven som kunne fangste. Bestandane vart på denne måten sterkt overbeskatta.

I 1899 tok skipper Søren Zakariassen frå Tromsø med nokre hundre hektoliter kol frå eit dagbrot ved det som i dag heiter Longyearbyen, oppkalla etter amerikanaren John M. Longyear, som eigentleg grunnla denne busettinga på Svalbard.

Longyearbyen ligg ved enden av Adventfjorden. Det vart no også eit kappløp om denne naturressursen - kol. Særleg amerikanske og engelske interesser investerte store summar i kol-utvinninga. Eit nytt

«Klondyke» var eit faktum. På denne tida var det ikkje noko land eller stat som hadde overherredøme med øygruppa, og verksemda på Svalbard vart prega av dette.

Ved fredsslutninga etter den første verdskrig var det semje om at Svalbard skulle «tilfalle» Noreg. Men dog med sterke begrensningar. Svalbardtraktaten vart underteikna den 9. februar 1920.

Noreg overtok suvereniteten over øygruppa formelt den 14. august 1925.

Dette vart markert med flaggheising på Skjæringa i Longyearbyen. Til no er det 41 land/statar som har slutta seg til Svalbardtraktaten.

Ved dei nye landdelingane den siste tida er det sannsynleg at det vil koma til fleire signatarstatar. I Svalbardtraktatens artikkel 1 er Svalbardøygruppa (Svalbardkassen) definert som «alle øer mellom 10 og 35 grader østlig lengde og 74 og 81 grader nordlig bredde.» Det

Ishavsskuta «Brattvåg». Foto: Ishavsmuseets arkiv.

er alt nemnt at Victoriaøya ligg på 36 grader austleg lengde. Altså like aust for austgrensa for Svalbardtraktaten.

At Victoriaøya fall utanfor definisjonen av Svalbardøygruppa kjem sannsynlegvis av at øya var relativt lite kjend, utanfor fangstmiljøa, som tidlegare nemnt.

Særleg at dei norske sendemennene til fredskonferansen var lite oppdaterte om dei geografiske tilhøva i Nordishavet, på dette tidspunktet, og at dei arbeidde under tidspress. Altså er dette forklaringa på at Victoriaøya ikkje allereie på dette tidspunktet vart omfatta av Svalbardtraktaten, og såleis innlemma under Svalbard.

Fangst i Nordishavet

Utover på 1920-talet var det mange norske skuter på fangsting i Nordishavet, som på den tid var rikt med ymse bestandar, særleg av sel, isbjørn og kvalross.

Fangstinga strekte seg heilt aust i Kvitesjøen. I fangstdagbøkene frå skutene som fangsta rundt Victoriaøya vert det meldt om store fangstar.

I 1928 var Ålesundskutene «Gungnir» med skipper D.M. Tokle og «Bratvaag» med skipper Peder Eliassen på fangst der, og like aust til Frans Josefs Land. Noreg var nærmast det einaste landet som sendte skuter dit og dreiv næringsfangst på denne tida. Også fleire

leiteekspedisjonar etter stranda oppdagings-ekspedisjonar vart sendt til dette området. Særleg kjend er leiteekspedisjonen etter luftskipet «Italia» i 1928. I august 1928 var skuta M/S «Hobby» med Hjalmar Riiser-Larsen som skipper, og den russiske isbrytaren «Sedov» med kaptein Voronin, ved Victoriaøya på leiting etter «Italia».

Bakgrunnen for Noregs anneksjon av Victoriaøya

I 1928 tok Adolf Hoel, dåverande leiar for Noregs Svalbards og Ishavundersøkelser, forkorta NSIU, til orde for at Noreg måtte foreta ein folkerettsleg anneksjon av Victoriaøya. NSIU var forløparen til dagens Norsk Polarinstittutt.

I artikkelforfattarens arbeid med å fram skaffe bakgrunnsstoffet for denne artikkelen, var det i utgangspunktet særstakt vanskeleg å få tilgang til saksmappe om Victoriaøya m.m. får UDs arkiv. Dei var stempla «fortruleg», sjølv idag over 60 år sidan saka var på det meste brennbare. Men etter mykje påtrykk kom dokumenta på bordet.

I eit notat, stempla «Strengt fortrolig», datert 14. juni 1929, og endå til underteikna av dåverande statsminister Johan L. Mowinckel blir det - i strid med tilrådinga frå faginstansen - tilkjennegjeve at Noreg ikkje burde annekttere Victoriaøya på ein folkerettsleg måte. I eit referat frå ein regjeringskonferanse i 1931 vert dette grunngjeve med at Stortinget hadde stroke løyvinga til den ekspedisjonen som skulle annekttere øya, samt at det vart synt til frykt for at Russland ville straffe Noreg for dette, ved handelsrestriksjonar og på andre måtar.

Sjølv om statsminister Mowinckel og resten av regjeringa var imot anneksjonen av Victoriaøya, så vart det i 1930 inngått avtale mellom NSIU og reiaren av M/S «Bratvaag» Harald M. Leite i Ålesund om at det skulle takast med nokre vitkapsmenn til Frans Josefs Land. Skuta skulle fangste isbjørn og kvalross.

Ishavsskuta «Gungnir». Foto fra Steinar Johannessen.

Kontrakta er datert 8. juli 1930, og det går fram at reiaren mottok kr 7.000,oo for å ta med vitskapsmennene.

Skuta M/S «Bratvaag»

Skuta vart bygd av E. Stenødegaard i Vestnes i 1919. Det var ei treskute, bygd for fart i Ishavet. Lengda var 87 fot og motoren var ein Bolinder 120 hk. Skuta gjorde 7-8 knops fart. Eigarar i 1919 var Fugleberg & Tøsse (reiar) og Ole Skjelten, Iver Skjelten og Bernt Hildre. Peder Eliassen frå Ålesund var skipper. I 1925 tok Harald M. Leite over som reiar. Utanom fangst og fiske vart skuta utleigd til ekspedisjonar.

Skuta vart verdskjend etter at mannskapet, under ekspedisjonen til Frans Josefs Land i 1930, fann etterlevingane etter den svenske havarerte Andree-ekspedisjonen med «Ørnen» til Nordpolen. Andree-ekspedisjonen hadde då

vore sakna i 33 år. Funnet vart gjort på Kvitøya.

I 1932 vart skuta sold til Bjørn Øvrelid i Hjørungavåg, og vart omdøypt til «Kviting». I 1933 gjekk den ned i Danskestredet.

«Kviting» ex «Brattvaag». Foto: Ishavsmuseets arkiv.

Ekspedisjonen i 1930

Med på ekspedisjonen til Frans Josefs Land, i 1930, som gjekk ut frå Ålesund om ettermiddagen den 26. juli 1930 var følgjande; skipper Peder Eliassen, Ålesund, skyttarane Sevrin Skjelten, Brattvåg og Ole S. Myklebust, Vartdal, maskinist Nils Lange, Lepsøy, maskinassistent Bjarne Ekernesvaag, Borgund, stuert Hans Laabak, Ulstein, fangstmennene Karl Tusvik, Lars Tusvik, begge Tusvik, Leif Nedregotten, Borgund, Magnar Festø, Ålesund, Syver Alvestad, Hildre, Johan Almestad, Hareid, Sigurd Myklebust, Vartdal og Olav Salen, Nørve.

Han vart seinare utnemnd til svensk riddar, etter han fann etterlevingane etter Linclree-ekspedisjonen, og var truleg ein av dei yngste riddarane i heile verda på det tidspunktet.

Følgjande vitskapsmenn frå NSIU var med; Gunnar Horn, geolog og vitskapeleg leiar, Olaf Hanssen, botanikar og Adolf Sørensen, zoolog.

Sjølve ekspedisjonen - annexjonen av Victoriaøya

Skuta la ut frå Ålesund om ettermiddagen den 26. juli 1930. Den passerte Tromsø den 30. juli, og var framme ved Kvitøya den 6. august der dei fann Andree-etterlevingane.

Grunnen til at reiseruta kan beskrivast særslig nøyaktig for denne ekspedisjonen er nok at vitskapsmennene førde ei særleg nøyaktig dagbok.

Skuta kom tilbake til Tromsø alt den 2. september 1930, grunna at dei førde med seg etterlatenskapane etter Andree-funnet.

På kaia i Tromsø måtte mannskapet og skuta få politi-beskytting grunna det store mediaoppstyret rundt Andree-funnet. Svenskane utstyrte på kort varsel ein ny ekspedisjon til Kvitøya for å leite etter ytterlegare funn frå Andree-ekspedisjonen. I løpet av hausten i 1930 utkom boka «Med Ørnen mot polen» som vart omsett til heile 11 språk.

I Sverige er det idag eit særleg Andree-museum.

Kopi av ballongen til André på Grenna museum. Foto: Beate Holstad

Den 8. august gjekk mannskapet på M/S «Bratvaag» på land på Victoriaøya, på det vestlegaste neset mot NNV (nordnordvest). Nokre av dei gjekk også opp på toppen av øya, omlag 110 m.o.h. Etter dette gjekk skuta lenger aust mot Frans Josefs Land, og var tilbake i Tromsø den 2. september.

Sevrin Skjelten i Brattvåg fortel på ein levande måte om denne ekspedisjonen, som han tok del i. Fangsten var god på denne turen. Særleg kvalross og isbjørn, og han fortel at dei hadde 4 levande isbjørnningar med tilbake, som seinare vart sold til ein dyrepark i Tyskland.

Ved sjølve anneksjonen av Victoriaøya vart det sett opp eit anneksjonsskilt, ved ei hytte som vart bygd på staden. På sjølve skiltet stod det å lese:

«Victoriaøya har jeg idag annektert for Harald M. Leite Ålesund, Norway. Anneksjonen omfatter hele øen. 8. august 1930 Peder Eliassen - skipper, L. Tusvik, S. Alvestad».

Skipsvimpelen til «Brattvaag» heng i dag i taket på Grenna museum i Sverige. Foto: Beate Holstad.

Annekjonsskiltet på Victoriaøya. Foto: Gunnar Horn via Asbjørn Skotte.

Likeså var det eit skilt med tilsvarende engels tekst.

Sjølve anneksjonsdokumentet vart lagt inn i ei flaske og til dekka med steinar.

Etterfølgjande anmelding av kravet

Reiar Harald M. Leite anmeldte dette landnåmet av Victoriaøya til Utanriksdepartementet. Dette skjedde ved brev til UD den 13. desember 1930. Vedlagt brevet var det ei nøyaktig oppteikning av kva som var gjort. I brev frå UD til Leite datert den 31. desember 1930 stadfestar UD at dei har motteke dokumenta, og at landnåmet er førd inn i protokollen for norske landokkupasjoner.

Politisk status for nordområda

Den politiske statusen for nordområda var den gong, som i dag ikkje heilt avklara. Norske styresmakter har gjennom alle år vore unnvikande med henhold til delina i Barentshavet, austover mot Russland.

Noreg proklamert 1 sjømil, som tilsvasar 4 nautiske mil som territorialgrense ved cancelli promemoria alt den 25. februar 1812.

Dette er også territorialgrensa no i 1993. Noreg inngjekk grensetraktat for fastlandet ned Russland den 2. mai 1826. I 1921 proklamerte

Russland 12 nautiske mil som territorialgrense (også dagens grense).

Svalbardtraktaten vart underteikna 9. februar 1920, og Russland underteikna denne den 7. mai 1935.

Men i realiteten godkjende Russland Noregs suverenitet over Svalbard alt i 1924.

Ved eit dekret av 15. april 1924 proklamerte Russland sektorprinsippet. Frå neset ved Vaida Guba (pa nordspissen av Fiskarhalvøya ca 50 km aust for Kirkenes) og til Nordpolen etter sektoren som går ved 32-04-35 austleg lengde. (Altså så

langt vest som godt inne i området for Svalbardkassen).

Noreg vart notifisert om dette dekretet den 6. mai 1926.

Noreg protesterte på dette sektorkravet ved note den 19. desember 1928.

Slik står saka den dag i dag.

Ved Russisk dekret av 10. november 1929 vart administrasjonen av Victoriaøya lagt under russisk herredømme. Noreg vart først notifisert om dette ved note i 1933. Frå omlag 1920 til 1944 så hadde Noreg og Russland ikkje felles landegrønse. Idet Finland okkuperte Petsamo-området (Petsjenga).

Det Russiske sektorkravet tok hensyn til dette, slik at ved dette tidspunktet er det ein Finsk korridor på omlag 50 km mellom det russiske sektorkravet, og Noregs grense.

Men etter siste verdskrigen så vart Petsamoområdet ført tilbake til Russland, utan at Russland seinare har endra sitt sektorkrav.

Annekjonen av Victoriaøya må også sjåast i samanheng men andre anneksjonar av herrelaust land.

Noreg okkuperte Aust-Grønland (Eirik Raude Land) i 1930 og 1932. Okkupasjonen var godkjend av Regjeringa og Hallvard Devold utførte sjølve okkupasjonen og flaggheisinga. Dom fall ved Haagdomstolen den 5. april 1933, og Noreg tapte landet.

I «Aalesunds Avis» den 15. september 1932 står det å lese at «Victoriaøya okkupert av Sovjet».

Denne saken vakte stor medieinteresse i heile den vestlige verda. Utan at det kan påvisast reaksjonar frå Noreg på denne konkrete hendinga.

Etterfølgjande diplomati

Etter at reiar Harald M Leite anmeldte sitt landnåmkrov om Victoriaøya vart det eit etterfølgjande hektisk diplomati mellom Russland og Noreg, med utveksling av notar og brevveksling.

I brev av 31. desember 1932 forespør Leite UD om Russland har protestert på hans anneksjon av øya.

Den 6. januar 1933 gjev UD Leite melding om at Russland er notifisert om hans anneksjon. I brevet er det ikkje opplysningar om at Russland aktivt har protestert på anneksjonen. Den 30. januar 1933 mottok Leite eit brev via UD, frå den norske legasjonen i Moskva, om at dei frå rår Leite om å foreta seg noko som helst vidare i saka.

I sjølve dokumentet star dette ikkje ordrett. Men ved ei rimeleg tolking av diplomatisk språkbruk, så er det underforstått at dette er ein form for trussel mot Leite. Etter dette er det sannsynleg at Leite ikkje gjorde noko vidare i saka.

UD sender informasjon om saka til utanrikskomiteen i Stortinget den 7. april 1933. Det er truleg at saka etter dette vart drøfta i denne komiteen, men det finst ikkje tilgjengelege skriftlege referat/notat om dette. Oversendingsdokumentet frå UD til komiteen er det siste dokumentet i UDs saksmappe om Victoriaøya.

Dagens situasjon

Reiar Leite sin anneksjon av Victoriaøya den 8. august 1930 står framleis ved lag, både folkerettsleg og privatrettslig, særleg sterkt står den sistnemnde. Saka om delelina i Barentshavet mellom Noreg og no Republikken Russland står framleis uløyst.

Dåverande havrettsminister Jens Evensen sin innsats for Noreg under deleline forhandlingane i Barentshavet mot slutten av 70-talet står til særdeles klar strykarakter. Aust i Barentshavet finst det enorme olje- og særleg gassfelt. Kanskje dei rikaste gasselta i heile verda.

Noreg hevdar at midtline-prinsippet må gjelda i Barentshavet, og Russland hevdar sektorprinsippet.

Områda det er strid om er svært store. Men eit er kva for prinsipp som skal leggast til grunn ved sjølve delinga, der dei omtvista områda overlappar kvarandre.

Kort sammendrag når det gjelder Victoriaøya.

1898. To skuter fra Tromsø seiler, forbi Viktoriaøya. Navnsettes av den siste av disse - m/s «Viktoria» av Tromsø.

1920. Av ukjente grunner, - sannsynligvis ren kommunikasjonssvikt - blir østgrensen for, Svalbard («Svalbard-boksen») trukket i Versailles midt mellom Kvitøya og Victoriaøya. Victoriaøya som ligger på Svalbard-sokkelen, er kun ca. 25 km øst for (utenfor) grensen for Svalbard, slik denne er beskrevet i Svalbard-traktaten.

1926. USSR kommer med sitt såkalte sektordekret, som sier at alle land og øyer som ligger øst for 35 grader, øst, skal være russiske. Her skal særskilt bemerkas:

a. Norge og USSR grenset ikke til hverandre. USSR tok utgangspunkt i den finsk/sovjetiske grense, og det kan med tyngde hevdes at Victoriaøya må ligge i finsk - og ikke i sovjetisk - sektor.

b. Dekretet om sektorlinjen går, ikke på kontinentsokkelen, men på øyer/land innenfor linjen, jfr. Fleischer: -Petroleumslrett s. 94.

1928. I desember, 1928 gir den norske regjering offisiell beskjed til USSR's myndigheter om at vi ikke aksepterer sektorlinje-kravet; uttrykkelig sagt vedr. Frans Josefs Land og følgelig heller ikke for den vestenfor, liggende Victoriaøya.

1929. Spørsmålet om formell okkupasjon blir, tatt opp internt av norske myndigheter, som omfatter Fiskeridirektøren, departementet for, handel, sjøfart, industri, håndverk og fiskeri samt Utenriksdepartementet.

1929. I et strengt fortrolig notat fra 14. juni 1929, undertegnet av statsminister Johan Ludvig Mowinckel, blir, der - i strid med inn stilling fra underordnet faginstans - tilkjennegitt det standpunkt at Norge ikke tør/vil gå til en folkerettlig anneksjon av Victoriaøya. Dette blir i eftertid (regjeringskonferanse i juli 1931) forsøkt begrunnet med at

1. Stortinget hadde strøket bevilgningen til Statens ekspedisjon til Frans Josefs Land (som bl.a. skulle ha annektert Victoria)
2. frykt for at USSR ville svare med å si opp handelstraktaten og dermed også den såkalte «selfangstkonvensjonen», slik at vi sa, let «ville tape mer enn vi vinder, hensett også til, at vi ikke overfor Sovjet kan fremvinge noen internasjonal avgjørelse».

1929. I vedkommende strengt fortrolige notat av 14. juni ga imidlertid statsminister Mowinckel - på den norske regjerings vegne - klarsignal for at «øya okkuperes Privatrettlig til eiendom».

Det ble imidlertid strengt understreket at der ikke måtte delta noen «folk i Statens tjeneste» ved en slik privatrettlig okkupasjon. Videre ble der i statsministerens notat gitt visse praktisk råd; bl.a. at der om mulig burde oppføres en enkel overvintringshytte, og at en skriftlig erklæring om okkupasjon burde deponeres i denne hytten.

1930. Regjeringens fortrolige tilbakemelding var blitt gitt til Norges Svalbard- og Ishavundersøkelser og dosent Adolf Hoel, som var initiativtagerne til dette utspillet. NSIU gjorde avtale med reder Karl Leite i Ålesund om en ekspedisjon sommeren 1930, som skjedde ut fra kombinert næringsmessige, vitenskapelige og politiske motiver.

Skipper Peder Eliassen ved ein haug med grus på Victoriaøya. Foto: Gunnar Horn, via Asbjørn Skotte.

Materiale for oppføring av flere overvintringshytter ble tatt med i m/s «Bratvaag» av Ålesund.

To dager etter Andrøfunnet på Kvitøya ble hytte og okkupasjonsskilt satt opp på Victoriaøya. Okkupasjonen skjedde den 8. august 1930 - og ble, etter regjeringens «direktiv», formelt gjort i navn av reder Leite i Ålesund.

1930. Formell, skriftlig notifikasjon til Utenriksdepartementet ble gitt av reder Harald M. Leite den 13. desember, 1930. Det siteres: «Anneksjonen omfatter, hele øen og hensikten med den er, å skaffe et støttepunkt for, hvalross- og selfangst i dette farvann».

I brev av 31.12.30 bekrefter UD overfor reder Leite at «anmeldelsen er innført i departementets protokoll over anmeldt okkupasjoner».

1931. Det ser ut som om saken har vært oppe i Stortinget - sannsynligvis i lukket møte - der, regjeringen ga uttrykk for at man var redd for en konflikt med Sovjet, og at der ikke fantes noen mulighet for, å tvinge igjennom en forhandlingsløsning med vår store nabo.

1931. En eller flere av mannskapet fra «Bratvaag» var tilbake og i land på Victoriaøya. Den oppsatte overvintringshytten vår i vesentlig grad revet ned.

1932. I september (10.9.32) løper der inn telegram fra den norske legasjon i Moskva, som siterer fra dagens utgave av Isvestija: «... underveis kartla vi Victoriaøya helt omkring gikk i land og heiste sovjetflagget på øya».

1932. Straks derefter - 12.9.32 - telegraferer UD til vår legasjon i Moskva og meddeler at der i desember 1930 er anmeldt okkupasjons krav på Victoriaøya fra reder Leite i Ålesund.

1932. Ut over i september 1932 forårsaket dette en bred presseomtale - i Norge, Danmark, Tyskland, Sveits og Sverige.

I Aftenposten 15.9.32 uttaler byråsjef Maseng i UD at «russerne underrettet om at øen er norsk», samt at «fra russisk hold foreligger forøvrig hittil ikke nogen offisiell meddelelse om russernes okkupasjon, hverken til vår legasjon i Moskva eller til Utenriksdepartementet».

Dansk presse (Dagens Nyheder) uttaler 15.9.32 at «Norge har tilslidet sine andre Ishavsinteresser for Østgrønlands Skyld».

1932. I november, 1932 sender Norge en offisiell note til USSR, som ikke har kommet med noen formell notifikasjon eller underretning om formell okkupasjon i september 1932.

Norge uttaler at der «er foretatt privat okkupasjon av hele øya samt at den norske regering går ut fra at der uansett suverenitetsspørsmålet ikke ved den omhandlede «Knipovitch» -ekspedisjonens forføininger eller ved senere tiltak i forbindelse med øya skjer, noget til skade for, det privatrettslige krav som er oppstått ved ovennevnte okkupasjon».

Den norske legasjon i Moskva har ingen bemerkninger til at en slik note sendes, men tilføyer at man må være forberedt på at «Utenrikskommisariatet vil svare at Sovjetsamveldet ved deklarringen av sektorprinsippet i 1926 har vunnet suverenitet over bl.a. Victoria-Øya, og at den derfor ikke kan anerkjenne senere, opståtte private rettigheter».

Noten utfordiges (på fransk) av legasjonen i Moskva og godkjennes offisielt av utenriksministeren 9. desember 1932.

1933. Svarnote sendes fra Folkekommisariatet for Utenrikske Saker, dat 29. januar 1933, der, man vedrørende Victoriaøya - under henvisning til Sovjetsamveldet Centraleksekutivkomites forordning av 15. april 1926 - hevder, at «nevnte øy inngår i Sovjetsamvelde territorium».

Noten avsluttes med en formal-juridisk oppfordring til «borger Eliassen» om at han har adgang til å forsøke «å bringe i formell orden noensomhelst materielle interesser som han etter sin mening har på Victoriaøya ...».

1933. I forbindelse med oversendelse av dette svaret ga legasjonen i Moskva den 30. januar, 1933 uttrykk for at man, såvel under henvisning til den påberopte sovjetrussiske lovgivning som «fordi en henvendelse til myndighetene i Severnyi Krai kan opfattes som en godkjennelse fra norsk side av dekretet av 15. april 1926, bør den norske okkupant neppe tilrådes å foreta skritt som antydet i kommissariats note».

I tillegg til dette anbefalte legasjonen at norske myndigheter, skulle besvare den formelle sovjetiske note med en henvisning til, den norske note av 19. desember 1928 der vi uttrykkelig ga uttrykk for, at vi ikke godkjente USSR's sektor-krev, og at vi fastholdt alle våre historiske fangstrettigheter på og rundt Frans Josefs Land.

Legasjonens forslag ble fulgt opp, og en verbalnote, dat. 28.2.33 ble overlevert i Moskva der det klart ble uttalt at Norge ikke aksepterte krevet om sektorlinje.

1933. Saksdokumentene i UD avsluttes med at utenriksministeren den 7. april 1933 oversender til formannen i Stortingets utenriks- og konstitusjonskomite en oversettelse av en sovjetisk bekjentgjøre-, av 27.3.33, som - noe pompøst - uttaler at «presidentskapet for RSFSR's Centraleksekutivkomite, etter innstilling fra folkekommisærrens råd for

RSFSR, har besluttet at den av Centraleksekutivkomiten og Folkekommisærrådet for RSFSR den 10. november 1929 utferdigede forordning angående administrasjonen av øyene i Nordishavet også skal gjelde Viktoriaøya ...».

Norske myndigheter ble ikke tilstillet teksten fra USSR's myndigheter, men fant bekjentgjørelsen i Isvestija.

Efter april 1933 finnes der ikke mer materiale om Viktoriaøya i UD's mapper/arkiver.

(Artikkelen er skreven 28.2.93.)

VESTLANDS HUS
- endelig hjemme

Byggeplaner?

Vi tilpasser boligen til ditt behov

Hos VestlandsHus kan du velge mellom 43 hustyper - fra ultra moderne til de praktfulle. Finner du ikke noe for din smak, så skreddersyr vi boligen til dine ønsker. Bestill GRATIS huskatalog på vår nettside eller ta direkte kontakt med nærmeste forhandler for mer informasjon.

Din lokale forhandler:
VESTLANDSHUS ULSTEINVIK
www.vestlandshus.no
Tlf: 70 01 20 33

Bestill katalog

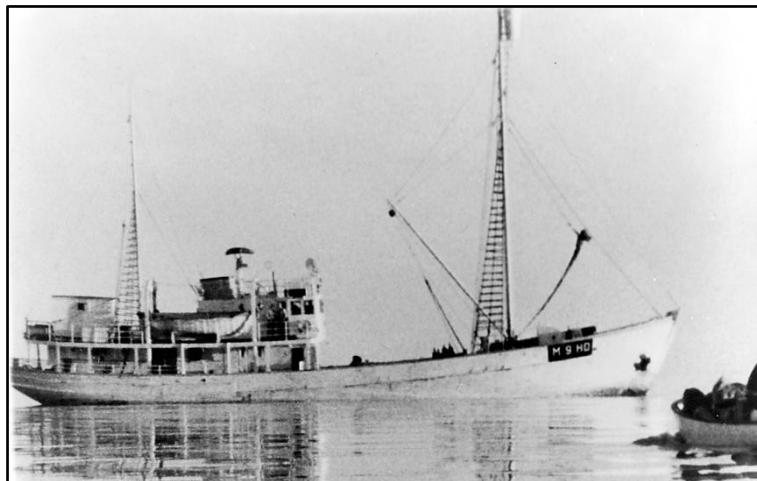
Tur til Danskestredet 1960

Av Johan Petter Runne Brandal

Det var en kombinert tur på selfangst og håkjerringsfiske vi skulle på til Stredet i 1960.

Jeg skulle i grunnen være med «Fangstmand» til Danskestredet dette året, men jeg ble overtalt til å være med «Signalhorn».

Det var i grunnen rettferdig siden jeg hadde vært med «Polarhav» fra samme rederi på selfangst ved Newfoundland. Datoen for avgang kan jeg ikke lenger huske, men vi startet å gjøre klart først i juni. Vi gikk først til Hjørungavåg og tok om bord spekkankene som manglet, så gikk vi ut i fjorden for å gjøre dem rene før vi gikk til Brandal og tok om bord det øvrige utstyret.

«Signalhorn». Foto: Ishavsmuseets arkiv.

Dette var på en mandag, og vi lå over på Brandal og fortsatte arbeidet utover tirsdagen. Det neste som stod for tur var bunkring og proviantering. Vi gikk nå til Ålesund for bunkring og proviantering, og fikk også om bord noe utstyr her. I lag med oss lå det også flere skuter som utrustet for Danskestredet.

Det verste jeg måtte være med på denne turen var nok da jeg vart satt til rors da vi skulle ut for å korrigere kompassen. Jeg sto der i noe som virket som en evighet og ropte gradene vi

Klargjering. «Aarvak», «Polaric», «Brandal» og «Signalhorn» til kai på Brandal. Foto fra Arnljot Rolandsen.

lå på til den og den kursen. Faktisk viste det seg å være bare to og en halv time vi holdt på med dette.

Vi gikk tilbake til Brandal fredag ut på dagen og startet å ta om bord resten av utstyret. Dette ble ferdig fredag kveld, men vi kunne naturligvis ikke gå ut på en fredag. Lørdag fikk vi også fri, men søndag kveld gikk vi ut fra Brandal i stille fint vær. Slikt vær hadde vi faktisk hele veien til Island, så det ble en fin overseiling.

På Island stoppet vi for å fiske ved Grimsøyane. Dette var vist helt vanlig. Her var det virkelig et godt fiske. Vi dro opp av havet nesten det vi ville av torsk og hyse, og vi hadde nå både ferskfisk, saltfisk og klippfisk for resten av turen. Noe vart også hengt opp til tørrfisk.

Vi stoppet for å fiske.

Da vi kom frem til Kapp Nord var det tykk tåke. Ja, faktisk noe av det verste jeg har vært med på når det gjelder tåke. Helt stille og tykk tykk tåke. Dette vedvarte til vi var kommet et stykke inn i isen. Men den var så lav at vi fikk ta en observasjon så vi viste hvor vi var på kloden.

Vi bauget oss videre et stykke inn i isen før vi møtte enormt mye stor og tung is så skipperen og skytterne var enige om at det var like godt å slå stopp. Vi så jo ingen ting likevel i den tykke tåken.

Det ble gjort klart til fangst når vi lå stille slik. Utstyret ble hentet frem fra rommet. Jolleveieren vart hengt opp i bommen, og fangstbåtene gjort klare og svinget ut. Motorene vart starta og prøvekjørt så alt skulle være klart til fangst når tåken lettet.

Mens vi holdt på med dette hadde skipperen snakket med «Fangstmand» som lå like i nærheten av oss. De hadde kommet inn i isen nesten et døgn etter oss. De hadde sett et ekko på radaren, men siden vi lå helt stille var de ikke helt sikre på om vi var en skute eller en storis, men han antok at det måtte være «Signalhorn».

Hvor lenge vi lå der i tåken kan jeg ikke si nå etter alle disse årene, men flere dager var det. En dag kom det så en god bris så tåken lettet og ble borte noen timer. Da skal jeg si det ble liv om bord!

Skipperen, Bjarte, sprang i tønna og maskinisten var klar i maskinen. Så var det og starte å bauge og lete etter klappmus. Vi fikk noen få dyr, både gris og klappmus, som vi plukket under denne baugingen. Det gikk ikke så veldig mange timene før han Bjarte hadde funnet en ganske stor samling av dyr. Det ble nå en stor spenning blant oss fangstfolkene. Det var bare to av oss som hadde vært på fangst før, vi var jo bare en flokk med guttunger.

Fangstbåten ble låret, tre mann i hver båt, og vi skulle følge etter skuta på passe avstand til de hadde fått skutt noen hold med klappmus. Skytterne sto på baugen av skuten.

Når skytterne hadde fått skutt ned første holdet skulle vi som kom etter i fangstbåten dra dyra om bord til oss. Men dette gikk ikke helt etter planen, for da vi skulle klare oss på egenhånd gjorde vi ikke annet enn å kjøre oss faste på isføtter og det vart hver sin gang med

Båtfangst i Stredet. Foto: Bjørn Berland.

fangstbåtene til å slepe hverandre av disse isføttene. Det gikk litt bedre da vi fikk noen dyr ned i båten.

Fangstbåten som jeg var om bord i hadde fått om bord en del dyr da vi kom i god sig mot et stort flak. Det skulle vise seg å være litt for god sig. Båten møtte iskanten med litt for stor kraft og fikk seg en god dask i den ene siden. Vi så sjøen fosse inn, så her var det bare å gå mot skuta i full fart. Det var slakk is der skuta hadde gått, så det gikk greit å komme på siden så vi fikk dyrene om bord i skuten og båten i davidene. Men det var absolutt på tide. Vi hadde ikke klart å holde den noen lunde fri for vann stort lenger.

Båten ble reparert, men vart ikke brukt mer på denne turen.

Vi fangstet det meste av natten. Vi som hadde vært i fangstbåten som det gikk hull i, var nå om bord i skuten og jollet dyr fra isen. Noen av oss flådde dyrene som var kommet om bord. Dette ble faktisk etter hvert beste fangstdagen vi hadde på hele turen, ca 350-400 dyr var kommet om bord da fangstdagen var over.

Jolling av dyr fra isen. Foto: Ishavsmuseets arkiv.

Om morgenen da vi var ferdige og få om bord dyrene husker jeg at vi var ganske kaputt, og det var sikkert 100 dyr igjen på dekk som skulle flåes. Da kom tåken sigende igjen akkurat like tykk som dagen i forveien.

Det ble en del kjefting etter frokosten om hvor vi skulle ha arbeidet, men det var ingen som hadde fortalt oss hvordan vi skulle gjøre det. Det var bare en av fangstmennene som hadde vært med på fangst i stredet før, og bare tre som i det hele tatt hadde vært på selfangst, og det gjerne bare en tur. De fleste var bare mellom 15 og 19 år.

Det ble fanget litt i rykk og napp, men det var helst om kvelden og natten dette vart noe av. Det var ikke så mye at begge vaktene trengte å være i arbeid.

En dag vi bauget is på leting etter selen, i regn og halvklart vær, fikk skipperen høre en SOS melding.

Han fikk skrevet ned posisjonen og fant ut at vi ikke var så veldig langt unna. Det var den Grønlanske selfangeren «Miki» som hadde forlist. Vi begynte og bauge oss mot posisjonen som var oppgitt, men det var stor og tung is og forsere så det gikk ikke så fort fremover.

Da vi hadde bauget noen timer fikk vi høre fra tønna at Bjarte trodde han så dem. De sto på isen og hadde fått berget redningsflåten som var skarp oransj og dermed relativt god å se. Da vi kom oss ennå nærmere så vi dem også snart fra styrhuset, men det gikk ennå en god stund før vi var fremme hos dem.

De var fem grønlendere og skipperen som var Dansk. Vi fikk etter hvert om bord både mannskap og redningsflåte, og innkvarterte dem så godt det lot seg gjøre om bord med oss. Det gikk nokså greit da vi hadde flere ledige køyler i lugarene forut, men vi hadde ikke så mye køyklær til dem. De fikk låne dynene til de som til en hver tid var på vakt med oss, så det gikk bra på et vis.

Grønlenderne vart også med på fangingen. De var noen ivrige karer. De sprettet opp dyrene så snart de kom om bord og skar ut leveren som de spiste mens den ennå var varm. Slik var de billige i kosten også.

Vi hadde disse skuteløse karene om bord med oss i 2-3 dager før «Kista Dan» kom og hentet både mannskapet og flåten vi berget dem i. For bergingen fikk vi tre kasser øl og to flasker akevitt. En flaske akevitt og en kasse øl vart

«Polaric». Foto Ishavsmuseets Arkiv.

delt mellom oss med det samme. Hvor resten ble av det vet jeg ikke.

En av de siste dagene vi fanget kom der telegram fra Brandal om at vi skulle ta vare på skrottene og gå til Angmagssalik med dem. Den samme ordren vart også sendt til «Polaric». Vi sprettet og kappet hode og baksveivene av dyra og spylte dem godt rene før vi lagret dem i en bingeforankring. Nå var vi ferdige med kvoten vår, jeg husker ikke om det var 1200 eller 1400 på hver skute, men vi hadde full kvote.

Vi begynte å gå mot Angmagssalik sammen med «Polaric». Det tok oss ca et døgn og bauge oss gjennom isen. Da vi begynte å nærme oss land var det bare åpent hav så det var bare å gå rett inn.

Vi kom inn på havna på ettermiddagen en gang, og den første som kom om bord til oss var en danske, en representant for Den Konglige Grønlanske Handel, som skulle se på kjøttet. Da han hadde studert skrottene gav han beskjed om at det ikke var aktuelt å ta imot dem. Det var jo ikke innmat i skrottene så dette

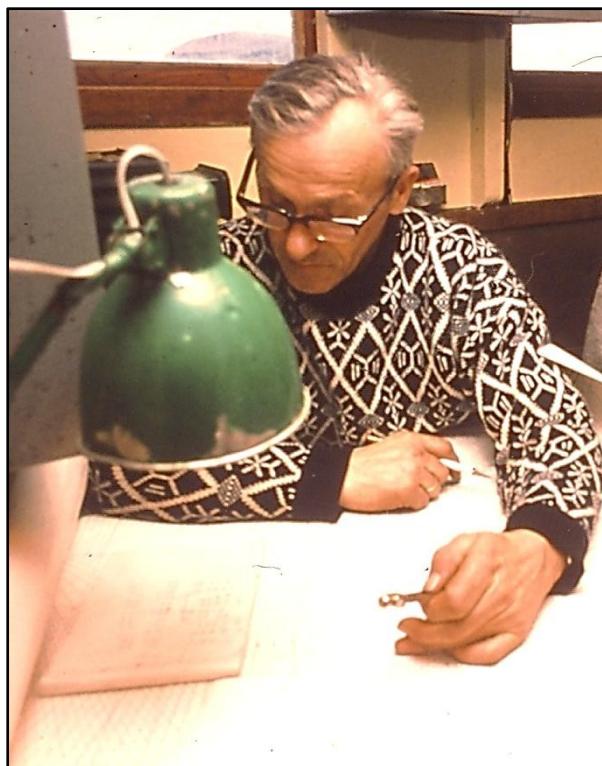
var helt uinteressant for dem. Vi hadde bare med å ta med oss skrottene igjen og dumpe dem.

«Polaric» derimot fikk levert hele lasten med skrotter for der var både hode og innmat intakt. De kom slepende med en gammel stygg lekter opp på siden av «Polaric» for å hente skrottene. «Polaric» lå for anker, og vi lå på den andre siden. Også vi måtte ha ut et av ankerene. Det var ikke bare enkelt, siden disse lå inne på dekket når vi gikk i is. Men til slutt fikk vi det ene ankeret over rekka.

Dansken fortalte da at de hadde bestilt kjøttet fordi «Miki» hadde forlist så de hadde ikke ferskt selkjøtt.

Jeg glemmer aldri de gamle illeluktende skrottene som ble losset fra «Polaric»!

Vi lå i Angmagssalik over natten. Vi skulle egentlig gå derfra kl. 24, men da var det dårlig oppmøte av mannskap, så vi ble liggende til ut på morgenens i 05 tiden. «Polaric» hadde ute en fangstbåt som gikk flittig til å fra land og begge skutene.

Skipper Bjarte Brandal på «Signalhorn». Foto: Ragnar Thorseth.

Så var det å dumpe skrottene, vaske av dekk og gjøre rent etter svineriet. Ikke den mest hyggelige jobben etter en natt i land.

Vi fikk noen timer fri frem mot middag da vi begynte og gjøre klart håkjerringslinene. Det vart en del spleising av kjensler og overhaling av linene for å se om det var skade på dem. Var det skade vart de kuttet og spleiset på nytt. Det var ikke alle som kunne spleise, men det gikk seg til etter hvert.

Da vi kom til Umevig var vi klar til å sette første stubben på 12 liner. Vi egned med spekk første stubben, siden var det kjøtt av håkjerring med en liten bit spekk ytterst på kroken.

Vi gjorde klart for å sette. Jeg hadde plass fremme på dekk for å kaste enden, ilene, og kveile linene. Alle hadde sine faste plasser, og vi var to som kveilet liner. En mann med rullen, 2. skytter sprettet, en skar agn av håkjerringskjøtt og bar på hekken anglene.

Anglene var festet på en meter lang kjetting, så en favn med linetau, så en karabinkrok som vart festet til et øye på lina. Det var solid vogn. Så var det to mann på hekken som egnet linene,

agnet var som sagt håkjerringskjøtt omrent på størrelse med en fiskepudding, og en bit spekk. Vi som kveilet liner måtte også kjøre vinsjen når det var fisk på kroken. Da sto spretteren klar med en svær krok som han huket ned i tykkeste ryggen på håkjerringa. Slik hivde vi den om bord. Spretteren åpnet den så vi kunne ta ut leveren og få den i stamper. Håkjerringa vart så kasta over rekka igjen. Spretteren skar ned i kjøttet rundt den store kroken så fisken datt av.

Linene stod i sjøen i tre timer. Da hadde vi stort sett fri til vi skulle begynne å drage igjen. Vi fisket bare med en stubbe, så det var i grunnen fine dager. Men når vi skulle ligge der å fiske håkjerring en hel måned etter at de fleste skutene hadde dratt hjem, ja, så vart det lange dager og det var lett å gå trett. Det var bare «Signalhorn» og «Polaric» som drev dette håkjerringsfiske dette året, som forresten vart siste året på fangst i Danskestredet.

Håkjerring i kroken. Her om bord i «Brandal» eit anna år. Foto Bjørn Berland.

«Signalhorn». Foto Arnodd Løe.

Det viste seg å ikke være så godt fiske her ved Umevig dette året. Fisken var liten og mager, men vi vart liggende her i 14 dager. Da var fisket så dårlig, bare noen få fisk per stubb, så vi avsluttet og gikk til Storfjorden.

Gud vet hvor, men der var overhodet ikke fisk, så der ble vi bare et par døgn. Nå var det Aputitek som sto for tur. Vi fikk bra med håkjerring her første dagen, men så minket det av der også.

Vi hørte «Polaric» fisket godt ved Storebanken, men vi vart liggende å fiske på noen få likevel. Jeg spurte skipperen hvorfor ikke vi gikk på banken å fisket. Da svarte han at det var så lite vitaminer i leveren på banken at prisen vart lik for oss som fisket lite fisk med god kvalitet og «Polaric» som fisket mye med dårligere kvalitet.

Det begynte etter hvert å mangle på forsyninger av alle slag så det vart bestemt noe senere at vi skulle gå på banken vi også.

Det var bare en tank bunkers igjen i rommet og den skulle vi nå pumpe bak i maskinrommet på vei ut av isen, slik at vi hadde tanker klare til vi kom på banken.

Vi kunne ikke blande leveren som vi alt hadde fisket, men vi hadde to tanker igjen til å fylle leveren på.

Vi bygget opp en bingeforan kaisingen som vi kunne lagre lever i. Slik kunne vi fiske mest mulig når det var fint vær, for så å gå inn under iskanten og fylle leveren på tanker om været vart dårligere.

Linene var egnet og klare da vi kom frem til Storebanken, så de gikk ut med det samme.

Det vart full klaff fra første krok. Stor håkjerring som var full av lever. Det var så fint vær at vi fikk styrtet de direkte på tankene.

Dessverre frisknet det snart på med vær og tåke, så da vi satte og dro inn andre stubben måtte vi ha leveren i bingen. Det var så mye håkjerring og lever at bingen vart på det nærmeste full. Ganske snart måtte vi dermed inn under iskanten for å få leveren i tankene. Vi dro linene to ganger til så var det helt fullt med oss. Dere kan tro det var en glad gjeng om bord i «Signalhorn» når siste biten av lever var nede og mannlokket vart lagt på.

«Polaric» lå nå et par dager etter oss, de hadde nemlig fått ordre om å ta håkjerringsskrotter og leverer på Island.

Mannskapet på turen var:

Skipper	Bjarte Brandal,
1.skytter	Johan B.J. Brandal,
2.skytter	Mindor Gudmundseth
Maskinist	Arvid Aschehaug,
Assistent	Ragnar Johnsen,
Smører	Einar E. Myklebust,
Stuert	Per Espenakk,
Fangstmann	Birger Ville,
Fangstmann	Trygve Holm,
Fangstmann	Anders Holen,
Fangstmann	Torgeir Raksvåg,
Fangstmann	Johan Petter Brandal,
Fangstmann	Harald Birkhol,
Fangstmann	Jarle Birkhol,

Polarbjørn, gromskuta blant selfangerne.

New Foundland
kan bli et
framtidfelt for
norsk selfangst.
Men store og kraftigere skuter må til.

(Frå Sunnmørsposten mai 1947, Ishavsmuseets arkiv).

Vi prater selfangst, spekkfingre og «de' va'kje nokke å snakke om», med skipper Henrik Marø.

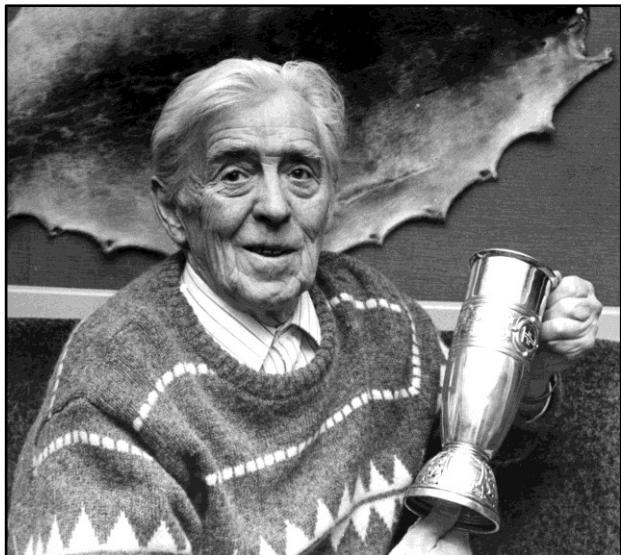
Er det virkelig folk nede i dette hullet?

Vi stilte hverandre dette spørsmålet, vi fire karene fra byen, som forleden dag entret om bord på «Polarbjørn», mens den lå til kai på Brandal og leverte rekordfangsten sin på 9100 selskinn fra New Foundlandsfeltet.

Det var så trangt at det var vanskelig å komme seg ned, og ennå verre måtte det være å arbeide der nede, for ikke å snakke om luft og pust. Jo, det rørte virkelig på seg langt nede. Så snart en fikk venne seg til det såkalte egyptiske mørket langt nede i skipets indre, kunne en tydelig se en lyslugget ungdom bevege seg nede i tanken.

Han «tredde» selskinn på en krok og en annen halte dem opp på dekk. Herfra ble fire – fem skinn i slengen – glatte, sleipe og umedgjørlige – heist videre opp på sjøbua, hvor 14-15 mann lot kniven gli gjennom saftig og silkebløtt spekk.

Det var vante karer, det skulle ikke mange grep med kniven til, før skinnet var spekket ferdig og klart for salting. De hadde handlaget i orden karene, og var ikke redde for å kline seg til. Fettet glinset både på klær og hender og i – ansiktet. Gulvet skal vi ikke snakke om. Men vi

Skipper Henrik Marø 1915-1997. Foto: Ishavsmuseets arkiv.

holdt oss på beina alle sammen, så vidt det var. Vanskeligst var det i trappen.

«Polarbjørn» - gromskuta blant selfangerne

«Polarbjørn» er blant selfangstskutene som bjøllekuia blant bølingen. Ikke slik å forstå at de andre skutene følger etter den, det klarer de ikke, men den er da «gromskuta» lell. Det er landets største og sikkert også den best utstyrt ishavsskute vi har. Salongen står ikke mye tilbake fra hurtigrutenes.

Med sin dyktige skipper, Kristoffer Marø, på brua, har den utført bragder som det går gjetord om. Den har kjempet tappert mot naturens jettekrefter, mot is, sjø og storm. Mange farlige situasjoner har den vært borte i, nervepirrende og spennende øyeblikk, da den minste feilvurdering av situasjonen fra skipperens side, kunne fått skjebnesvangre følger for båt og mannskap.

Men som kaptein John Giæver sier: Det er skuta som alltid kom frem!

Hadde vi fått den til å fortelle, hadde dette vært stoff for mange bøker. Men den er nesten likeså taus som skipperen og hans mannskap.

Det ligger ikke for disse selfangerne og «braute». Har en hørt pålitelige rykter om en eller annen historie, som sikkert hadde vært førstesides stoff i avisene, blir en bare avfeiet med at «de' va'kje nokke å snakke om».

«Polarbjørn» til kai ved bua på Brandal. Foto:
Ishavsmuseets arkiv.

Overtalesekunster preller av som vatnet på den berømte gåsa.

«De’ va’kje nokke å snakke om»

Vi sitter i salongen på «Polarbjørn» sammen med skipper Henrik Marø. Han har fulgt i sin fars spor. En fullbefaren ishavsmann, tross sine unge år. Han fulgte med «Polarbjørn» under dens mange ferder under krigen, men da var det Kristoffer senior som stod på bruа.

Vi prater om selfangst, spekkfingre, fangstskuter, spekkemaskiner o.l.

Slike samtaler er alltid lærerike. Lar en blyanten kvile, kan det forekomme saker og ting, som vi smetter ut og lurer oss til å notere stikkord på.

Vi har hørt litt om «Polarbjørn» og skipper Marø sin innsats under krigen da den gikk med forsyninger til amerikanerne på Grønland.

Enkelte episoder har kommet på trykk. Som den om da ammunisjonslasten om bord forskjøv seg og det var fare på ferde.

-Nei, det er så overdrevet som det kan bli, sier Henrik. Det er slik som dere journalister brygger sammen. Det var riktig nok et titalls bomber som gled ut å forskjøv seg litt, men vi stakk bare noe i mellom slik at det ble rolig igjen.

Han forteller det på en måte som om det var skosålene hans som var utslikt og trengte reparasjon. Slik er det med disse hverdagens helter.

En mann til – og kanonene hadde spilt opp.

-Men var det ikke en gang dere kom uventet til Grønland og besetningen på land lå med avtrekkeren på kanonene?

- Jo, amerikanerne hadde ikke meldt fra. De er så rare de karene. Mens vi lå i New York blant kjempestore troppetransportskip, - vi var som en lettbåt i sammenligning – kom der en dag en flokk arbeidere og skulle armere «Polarbjørn». Det skulle settes opp et utall av kanoner, og av slike dimensjoner, at en salve ville ha ristet hele skuta i stykker.

Men far fikk «avset» dem av, og det ble bare med et lite skyts akterut.

Henrik Marø har behendig unngått spørsmålet vårt med denne sidebemerkningen og vi må sette han på sporet igjen.

-Jo, vi kastet anker i bukta. Det var mistenkelig stille på land. Ingen av de vanlige velkomstord var å høre. Men der var bikkjer, og da måtte der også være folk, resonerte vi. Skipper Marø gikk i lettbåten alleine og rodde i land. Og akkurat det at han var alene ble redningen.

Etterpå fikk vi høre at alt var klart på land for å pulverisere skuta, men siden det bare var en mann i lettbåten regnet de med at det var lett å overmanne ham. Hadde det imidlertid vært to mann i den båten, hadde kanonene spilt opp.

Selfangst på Newfoundlandsfeltet.

-Er det mange som deltar på selfangst på Newfoundlandsfeltet?

-Nei, det var «Polarbjørn» fra Norge. Newfoundlandene har i alt 17 skuter der, de fleste på same størrelse som oss. Men de hadde også et par større skuter på 1000 tonn hver. De har et mannskap på 170 mann og tar gjerne opp mot 20 000 dyr for sesongen. Dessuten var det tre norsk-kanadiere. Det er tidligere trålere på 350 tonn.

-Skipperne var kanskje norske?

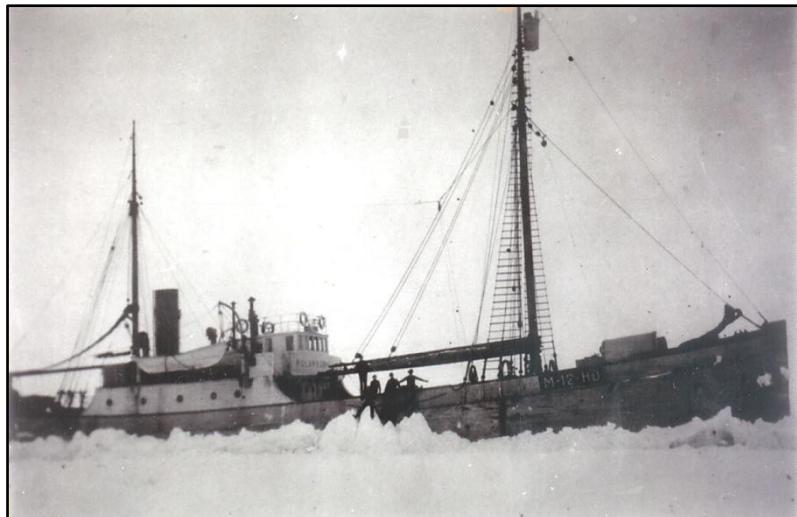
-Ja, nettopp.

Etter et par «omgående bevegelser» lykkes det oss å få rede på at det enda til er Sunnmøringer, ja til og med brødre av Henrik, to av dem. Det var Kristoffer junior og Harald. Den tredje skuta var ført av Helge Brandal.

-Driver Newfoundlandene etter samme metode som nordmenn?

-Ja, det er bare en måte å gjøre det på, svarer Henrik. Gammelsen skytes og flåes, men ungselen kan en ofte få livet av med bare støvel-helen.

Newfoundlandene tjener gode ekstraskillinger på sel-sveivene.

«Polarbjørn» i isen. Foto: Ishavsmuseets arkiv.

Den eneste skilnaden kan kanskje være at newfoundlenderne tar med sveivene hjem. Mannskapet får beholde disse for egen regning. Det er skjære delikatessen disse sveivene, og ofte kan mannskapet tjene like mye på dem alene, som hele slutttoppgjøret for turen. Under krigen ble det betalt opptil en dale for en sveiv. Nå er selvsagt prisen lavere, men likevel, det blir en pen ekstra skilling.

-Nordmenn kaster dem?

-Ja, det blir et ekstra bal! Det samme gjelder selkjøttet. Vi har ikke plass. Skuta blir så «forbagga» av det. Men kjøttet smaker veldig godt. Det er finere enn hvalkjøtt, ikke så grovt og helt uten trevler.

-Det skal være så grusomt å drepe disse drivkvite uskyldige dyra, ungselen, som ser på fangstmannen med slike tillitsvekkende øyne?

-Ja, første gangen føles det litt hardt. Men det går fort over. Det går ikke mange timene før førstereisgutten er den ivrigeste.

1200 dyr på en dag

-Hvor mange dyr tar dere på en enkelt dag?

-Denne turen hadde vi en dag 1200 dyr. Og det er ganske bra. Det er et hardt slit for gutta. De henger i fra morgen til sene kveld. Ofte uten mat, langt borte fra skuta. Da skal jeg hilse å si at stuerten får avsetning på maten når kvelden er kommet. Og da smaker det godt å velte seg i køy etterpå. Vi må nemlig flå alle dyra som er skutt samme dagen. Ellers blir de isbrent av sola.

«Polarbjørn», grønlandssel på veg over rekka.
Foto: Ishavsmuseets arkiv.

-Var det lett å finne selen i år?

-Nei det var ikke det. Vi fant ikke is før vi kom helt nord til Labradorkysten. Det er en ganske pen avstikker. Newfoundlenderne fortalte at det hadde ikke vært så lite is på det vanlige feltet på minst 50 år.

Ved Labrador var det imidlertid lite ungsel, som jo er den mest verdifulle når det gjelder skinn. Gammelsel var det overflod av. Den teller også med, ikke minst for spekket sin del.

100 000 dyr i sesongen

-Hvor mange dyr fanges det ved Newfoundland i sesongen?

-Det er vanskelig å si med bestemhet, men jeg antar omkring 100 000 sel. Det er imidlertid ingen fare for utrydning eller overbeskatning. Skal en dømme etter mengden på gammelsel blir det rikelig å ta av de kommende år.

-Newfoundlenderne bruker fly for å finne selen, forteller Henrik Marø videre. De opererer fra baser i land og etter hvert tokt, sendes det rapport per radio om hvor dyra er og

anslagsvis hvor mange. Vi lyttet også til disse rapportene, men fant dem i høyeste grad upålidelige. Ofte ble det meldt om 50 000 dyr, men resultatet ble bare 10 000. Fly er imidlertid et godt hjelpemiddel. De har større aksjonsradius enn kikkerten i tønna og sparer skutene for mye tidsspille.

-Forholdet mellom newfoundlenderne og nordmennene?

-Det aller beste. De er greie folk. Vi besøkte ofte hverandre og ble gode venner. Men selv sagt er de ikke overbegeistret for nordmennenes deltaking på deres enemerker. «Polarbjørn» var ikke til lands under hele denne turen på tre måneder. Mannskapet hadde ikke annen fast grunn under føttene enn skipsdekket og isen.

Kamferolje i såret.

-De må jo være litt av en dokter i slike omstendigheter?

-Hadde det blitt alvorlige sykdomstilfelle, hadde vi selv sagt gått inn til St. Johns. Men det faller likevel litt av hvert på en skipper. Denne turen var vi for øvrig ille plaget med spekkfinger. En får en liten ubetydelig rift av wiren for eksempel, og blir det ikke renset, har en spekkfingeren med engang. Den hovner opp, stivner liksom til, og tærer stygt på beinet. Det følger svære smerter med, og ofte blir en arbeidsudyktig. Denne gangen var det mange ondartede tilfeller. Jeg tror sikkert vi brukte over tre kilometer med bandasje i alt! Vi slår kamferolje i såret for å brenne vekk svineriet, og da smerter det noe ubeskrivelig.

Spekkfinger undersøkes av Oslo-professor.

-Finner en ikke et effektivt middel mot spekkfinger?

-Det arbeides med det. En av karene våre, Ole Bigset, er for øvrig reist til Oslo, hvor en professor skal studere spekkfingeren nærmere. Bigsets tilfelle var forresten ikke det verste, men det var det ferskeste, og det var nettopp dette professoren hadde bedt om.

Newfoundlenderne bruker bare spekkemaskiner.

-Kan ikke denne spekkinga oppe på bua moderniseres?

Spekking av skinn på dekket til «Polarbjørn».
Foto: Per Høst, fra Riksarkivet, Norge.

Marø smiler og tenker sikkert på grisen og sakramentet.

-Jo, det finnes maskiner for den slags. Newfoundlenderne spekker ikke for hånd lenger. De leverer skinn med spekket på til anleggene i land og der foregår spekkingen maskinmessig. Det er forresten noen svære og kompliserte innretninger, som tar for stor plass om bord på skutene. De minner kanskje mest om filiteringsmaskinene i filetanleggene nordpå.

-Var det ikke en Oslo-skute som fortalte at den hadde en norsk konstruert spekkemaskin?

Vi synes å erindre noe slikt.

-Det er riktig. Det var «Seløy» av Oslo. Det var vist meget enkle saker, lignet mest på en kle-rulle, som en sveivet skinnene gjennom. Men det gikk ikke godt. Skinnene ble skåret i stykker sammen med spekket. Gamle måten var den beste likevel.

Store, kraftige skuter må til på New Foundlandsfeltet.

-Tror de New Foundlandsfeltet kan bli et nytt felt for norsk selfangst?

-Ja. Det har vært norsk deltagelse der siden 1938, da staten ga garanti for de norske skutene. Den ble imidlertid overflødig i det turen ble vellykket. I 1939 hadde vi de sørgelige forlis på turen over til feltet. Det viste seg da at det må store skuter til, ikke minst for overfarten sin skyld. En vet aldri når uværet kommer.

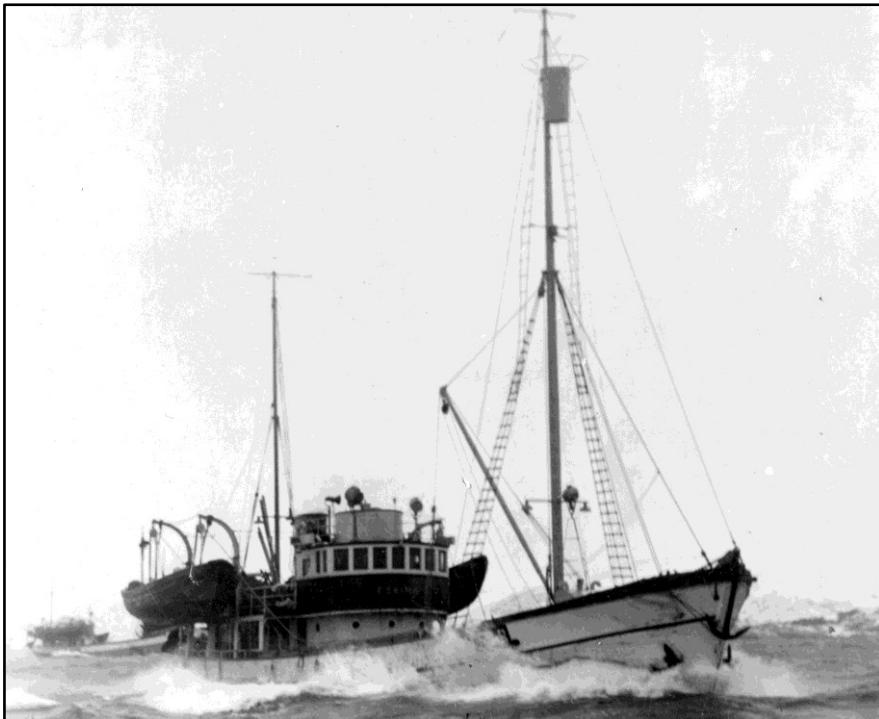
-Er treskutene bedre eller dårligere enn stålskutene?

-Store, kraftige stålskuter er å foretrekke. I alle fall på New Foundland. Men de må være spesialbygget for formålet. Newfoundlenderne hadde mange store stålskuter før krigen, men de gikk tapt. Nå har de ikke så mange igjen. Men sovjetrusserne bruker stålskuter i stor utstrekning og dette tyder jo på at de er best.

Til neste år blir det forhåpentlig en norsk stålskute på New Foundland, sier Marø videre,

i det Martin Karlsens 450 tonner blir ferdig til den tid. Den blir av samme størrelse som «Brattegg».

For øvrig blir det flere andre norske skuter med bortover, bl.a min brors «Eskimo», hvis den da blir ferdig til den tid.

«Eskimo». Foto Ishavsmuseets arkiv.

Selfangstflåten fornyes.

Norsk selfangstnæringer var en tid før krigen nede i en bølgdal, som det lot til å være vanskelig å komme seg opp av igjen.

Flåten ble tynnet hardt ut, særlig ved forlis under storm og ved isskruing. Bare på Sunnmøre gikk flåten tilbake fra 60-70 båter for 20 år siden, til 18-20 båter i dag. Ingen tenkte på fornyelse, og selv om planene var der, var det vanskelig å realisere dem.

Nå kommer imidlertid nye prektige skuter til, båter fra 98 fot, oppover til 110. De vil egne seg utmerket for en nødvendig ekspansjon av sunnmørsk selfangstnæringer. Med slike unge, driftige menn i spissen, som vi har i dag, vil nok våre tradisjoner i denne typiske sunnmørske næringsgren bli ivaretatt på beste måte.

Det skal mot til å koste seg nye skuter i dag. De tar en risk de som går foran. Men kanskje det ville bli kostbarere for distriktet om ingen ting

ble gjort. Selfangst er et hardt slit. Det er et mannsfolkarbeid. Og disse karene som forsaker den herligste tid her hjemme – sommeren – er fortjenesten vel undt. Det er lotterispill. Enkelte ganger, som i år, blir det pene gevinst, andre tider blir det tap. Det har hendt det også.

Mannskapet er kommet hjem og lånt seg penger til billett hjem. Det er ikke så svært mange år siden...

La gutta få bad om bord!

De nye skutene utstyres på beste måte. Gode, hyggelige lugarer, salong og messe. Men en meget viktig ting blir dessverre glemt!: Bad! Om ikke mere enn et dusjbad! Hvor forfriskende ville det ikke være for karene å få skylle seg riktig rene etter dagens slit? Og hva ville det ikke bety for sunnheten om bord? Redere og båtbyggere: Ta det med neste gang!

I ruffen på «Polarbjørn». Foto: Per Høst, fra Riksarkivet Norge.

«Endurance» -Et polart sjøfartsikon.

For 100 år siden ble «Polaris» sjøsatt på Huvik i Sandefjord. Hun ble karakterisert som den fineste polarskuta som var bygd. Tre år etter, med navnet «Endurance» på hekken, ble hun skrudd ned i Weddelhavet. I dag er skipet et av de største ikoner i den polare sjøfartshistorien.

Av Stig Tore Lunde

Mot slutten av 1800-tallet ble interessen for utforskning av Antarktis sterkere. Flere ekspedisjoner hadde gjennom tidene kartlagt enkelte områder, men i all hovedsak framsto de enorme arealene i sør som hvite på kartet langt inn på 1900-tallet.

En betydelig fangstvirksomhet hadde pågått i nord i flere hundre år. På 1800-tallet involverte denne mange skuter fra Storbritannia og Norge. Noen av disse skutene var allerede i 1850-årene utstyrt med dampmaskin, slik at de kunne bevege seg fritt langs iskantene. Svend Foyn la grunnlaget for sin utvikling av moderne hvalfangst gjennom selfangsten i Nordishavet.

I 1870-åra ble mange av disse skutene satt inn i fangsten etter bottelnose (nebbhval) i Nord-Atlanteren. Denne fangsten pågikk helt til rundt 1920.

Da flere ekspedisjoner ble sendt sørover i 1890-åra, var det fra byene med den største fangstaktiviteten, Dundee i Skottland samt Tønsberg og Sandefjord.

Bak ekspedisjonene sto hvalfangstredere som ville undersøke mulighetene når fangstfeltene i nord ble tomme. Det var særlig interesse for forekomster av retthval, som hadde en stor verdi både på grunn av bardene og spekket. Skottene satte dampmaskin i en selfanger første gang i 1858. I 1871 var det bare tre norske fangstskuter som hadde dampmaskin, men nå ble det stor etterspørsel etter slike ishavsfartøy.

«Endurance». Foto frå Wikipedia.

Fangstskutene i Antarktis

En rekke norske fangstfartøy skulle bli benyttet i erobringens av Antarktis.

Det er én fellesnevner for mange av dem, de er bygget under ledelse av Johan Chr. Jacobsen.

Johan Chr. Jacobsen ble født i 1845 i Stavern. Det var nok ingen tilfeldighet at han skulle få interesse for skipsbygging.

På marinebasen Fredriksvern hadde det blitt bygd skuter og mindre båter i en årekke. Det må ha vært en inspirerende plass å vokse opp.

Jacobsen fikk sin utdanning i skipsbygging ved den nyetablerte marinebasen i Horten. Allerede i 1852 var dette tilbuddet etablert som en del av marineverftet. I 1870 begynte han ved Holmen verft i Drammen. Her ledet han byggingen av en rekke selfangere.

Mens han arbeidet i Drammen, og senere i Svelvik leverte han også tegninger til flere båter som ble bygd i Arendal og i Sandefjord. I 1896 flyttet Jacobsen til Sandefjord. Her hadde

han sitt virke på Framnæs mek. Værksted helt til 1916.

Gerlache og «Belgica»

4. juli 1896 snkrer selfangeren «Patria» opp i Sandefjord havn. Det ble saluttert fra batterier og skip. Skipet heiser belgiske flagg og endrer navn til «Belgica». Det er den belgiske greven Adrien de Gerlache som hadde kjøpt skuta. Den hadde ligget i opplag i Tenvik på Nøtterøy. Nå skal den klargjøres på Framnæs mek. Verksted for en ekspedisjon til Antarktis. Når den seiler ut fjorden neste sommer med kurs for Antwerpen, er det en ung Roald Amundsen som har mønstret på som annenstyrmann. Selfangeren er nå ombygd til ekspedisjonsskip.

«Belgica».

Polarforskeren de Gerlache og mannskapet overvintret i Antarktis i 1898. De opplevde store helseproblemer, med dødsfall og sinnssykdom blant mannskapet. Dette til tross, store vitenskapelige resultater og at dette var den første overvintringen, gjorde at ekspedisjonen blir betraktet som en stor suksess.

Adrien de Gerlache.

Skipet var selve forutsetningen. «Belgica» hadde vist at hun kunne stå imot voldsomt

ispress. Hun skulle bli en av de mest populære polarskutene med en rekke turer i Arktis. Utrustningen til ekspedisjonene skjedde alltid på Framnes i Sandefjord. Det var velstående personer som nå ønsket turer til Arktis for å jakte isbjørn og oppleve isødet. Selv etter at «Belgica» ble solgt til den styrrike franskmannen Duc d'Orléans i 1905, fortsatte de Gerlache som skipper.

«Belgica» fikk et langt liv før hun ble senket utenfor Harstad av tyske fly i 1940. Da var skipet ombygd til lekter, fylt opp av ammunisjon for de allierte styrkene. I 1990 fant dykkere vraket. Nå pågår det en bygging av en kopi i Belgia.

Et «cruiseskip» for turer i Arktis?

Det var de Gerlache som hadde forretningsideen – drift av et skip for turister i Arktis. Dette var ikke overraskende etter alle turene med «Belgica», den gamle fangstbåten. Visjonen var å bringe velstående turister på jakt og opplevelsesturer.

Prosjektet kunne realiseres gjennom å etablere et konsortium. Flere ble spurt, blant annet den kjente svenske polarforskeren Otto

Nordenskjöld. Men det var først etter å ha kontaktet Lars Christensen i Sandefjord at planene kunne realiseres. Familien Christensen hadde lang erfaring med næringsvirksomhet knyttet til fangst i polarområdene og var dessuten eier av A/S Framnæsmek. Verksted.

Lars Christensen fra Sandefjord var en av de mest markante hvalfangstrederne på 1900-tallet. Hans selskap, A/S Thor Dahl, var en av de største aktørene i hvalfangst i Antarktis. Det var faren Chr. Christensen som sendte «Jason»-ekspedisjonen sørover i 1892. Hele ni vitenskapelige ekspedisjoner ble sendt sørover med Lars som oppdragsgiver. Annekteringen av Bouvetøya og Peter I's øy samt kartlegging av store sjø og kystområder. I 1917 var det Lars Christensen som etablerte Hvalfangstmuseet i Sandefjord.

På 1890-tallet skjedde det en konsolidering av flere mindre verft i byen. I 1898 ble selskapet A/S Framnæs mek. Værksted etablert. Gjennom en årrekke hadde det blitt laget treskuter på flere beddinger. Men eierne var inneforstått med utviklingen som nå gikk i en ny retning: stålskip med dampmaskin som fremdrift.

Det hadde blitt bygd noen mindre stålårer med dampmaskin på 1880-tallet. I 1895 viser fotografier av arbeiderne på jernskip og treskip at det fortsatt var treskipkunnskapen som dominerte. En storstilt bygging av nytt verksted ble igangsatt. Det kan nevnes at verkstedet var selvforsynt med elektrisitet på denne tiden.

A/S Framnæs mek. Værksted var i mange år en hjørnestinsbedrift i Sandefjord. Nybygging og reparasjoner på den store fangstflåten i distriktet ga verftet en spesiell kompetanse på de krav som ble stilt til skip som skulle brukes i polare strøk.

Etter 1900 var det så godt som slutt på treskipsbygging. Det var da derfor uvanlig da konsul Lars Christensen og de Gerlache kontraherte «Polaris» 10. januar 1911.

Når vi ser på bilde av «Polaris» på beddingen, er det enkle forhold. Det er en dampsag og to pakhus som omkranser byggeplassen.

Det var nok en utfordring å få skuta ferdig til avtalt tid. I et brev av 18. januar 1912 skriver

verkstedet til herr Peder Olsen, Steinsund pr. Kragerø, «I anledning Deres ærede skrivelse af 16.ds. meddeles at timebetalingen for øvede skipstømmermænd bliver 45 øre. De kan komme naar som helst og gjerne tage med Dem flere øvede Tømmermænd dersom de ved om nogen».

«Polaris» bygges fra 1911

Sel- og bottlenosefangere måtte ha stor lastekapasitet. De fraktet hundrevis av skrotter til trankokeriene i Vestfold. På «Polaris» var lasterommet erstattet med salong, og på akterdekket var det et hus med ti romslige lugarer. Bortsett fra skipperen hadde hele mannskapet lugar forut. I det fremre dekkshuset var det bysse, messe og pantry. Begge dekkshus gikk helt ut til skipssiden slik at man var avhengig av gangveier for passasje mellom for- og akterskipet.

I likhet med «Fram» ble «Polaris» rigget som en tremastret barkentin. Formasta var fullrigget, mens de var gaffelseil på de andre mastene. Det hadde vært vanlig med en barkerigg på fangstskutene. På ekspedisjonsskutene var det en fordel med en enklere rigg. Samlet seilareaal ble 458 kvadratmeter.

Med en lengde på 144 fot var det enkelte som mente at hun ville være for liten til å være den ideelle ekspedisjonsbåten. Men Colin Archer hadde gitt uttrykk for at det var viktig å ikke bygge for stort når skuta skulle inn i isen...

Valg av de beste materialer var selvfølgelig av største viktighet. Direktør Ole Wegger på verkstedet skrev under byggingen til de Gerlache:

De kan være sikker paa, at de skal faa fin-fine æge-materialer i Deres Skib. Kjølen og kjølsvinstræmnerne har jeg kjøbt i Liverpool. Stevnerne har vi faaet i norsk Eg. Jacobsen har selv taget disse du, og han er godt fornøiet med disse».

Skoget ble bygget i eik og greenheart utvendig, mens det var norsk furu innvendig. I vannlinja var skoget beskyttet av stålplater. En sampmaskin på 350 hk med trippel ekspansjon og en propell på hele 2,59 meter kunne gi en

fart på 10,2 knop. På tegningene fra verkstedet er ordet «dampyacht» benyttet som type. «Polaris» skulle være en ideell farkost med gode seilegenskaper og sjødyktighet. Dessuten skulle hun tåle presset av skrus. Men skroget ble ikke bygget etter de gode erfaringer som var gjort med Colin Archers «Fram». Hensynet til turistene og at det skulle være en behaglig båt var viktigere...

På bestillingen er det spesifisert at det skal monteres fire «bottlenosepullere» (sokkel for kanon), to akter og to forut. Det bygges også fire lettbåter av den tradisjonelle «hvalbåt»-typen.

Da kunne skuten settes inn i fangst hvis «turistmarkedet» skulle svikte. Det er interessant at skuta var en av de første som ble assurert for å gå inn i isen.

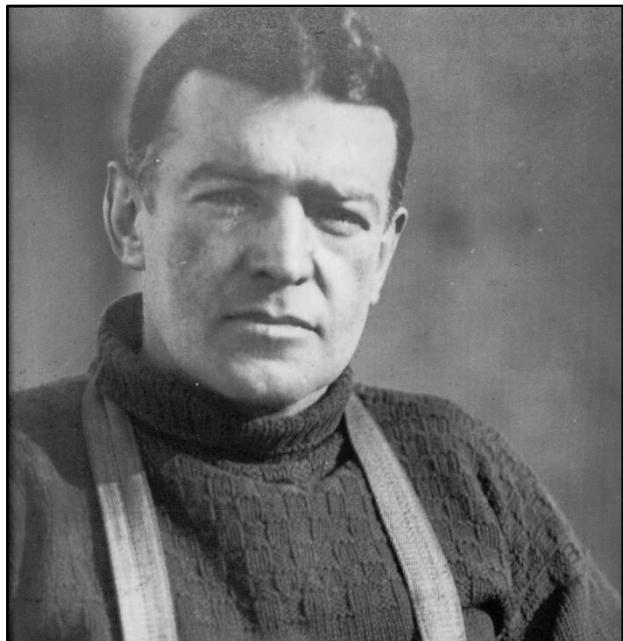
«Endurance»

I arkivet til A/S Framnæs mek. Værksted er det flere eksempler på korrespondanse med de Gerlache som viser at han hadde store problemer med betalingen. Dette var tillfelle allerede med «Belgica»-ombyggingen i 1896. Det virker nesten merkelig at verkstedet og Christensen inngikk en avtale med ham om «Polaris». De Gerlache klarte ikke å innfri sin del av prosjektet og da skuta skulle sjøsettes, var det Lars Christensen som var eier.

Når den siste polarhelten sir Ernest Shackleton kjøper skuta, har hun aldri seilt. Han kjenner verftet fra et besøk i 1907, og i 1913 kan hans representant gå god for «Polaris».

I 1914 setter skuten kursen sørover for Antarktis og for hans Trans Antarctic Expedition – en kryssing av kontinentet. Nå bærer skuta navnet «Endurance», etter familiemottoet til Shackleton: Fortudine Vincimus – By endurance we conquer – (med utholdenhets eroerer vi).

Målsettingen med ekspedisjonen ble aldri nådd. «Endurance» ble skrudd ned i isen i Weddelhavet. Men den dramatiske historien om hvordan mannskapet ble reddet og lederskapet har gjort at den har fått en bred plass i polarhistorien.

sir Ernest Shackleton

I Antarktis oppsøker turistene historiske steder. Shackleton og «Endurance» har blitt ikoner som i dag er eksponert gjennom en rekke bøker og filmer.

I anledning hundreårsjubileet planlegges det en søk etter skipet under isen i 2014. Det er det samme miljøet fra Woods Hole Institute i USA som fant «Titanic» som skal i gang.

Artikkelforfattar Stig Tore Lunde er rådgiver ved Vestfoldmuseene og arbeider mest med Vestfolds maritime historie.

An advertisement for PLANY AS. The top half has a bright orange background with the company name in large white letters: "SKREDDARSÝDDE PRESENNINGAR". Below this is a photograph of a large white ship under construction or repair, with its hull partially covered in protective sheeting. In the background, there's a body of water and some greenery. The bottom half has a white background with the PLANY logo (a stylized 'P' inside a circle) and the word "PLANY" in blue. Below the logo, there's small text: "PLANY AS NO-6082 Gursken NORWAY T: +47 70 02 68 20 F: +47 70 02 68 21 salg@plany.no www.plany.no".

PLANY

PLANY AS NO-6082 Gursken NORWAY T: +47 70 02 68 20 F: +47 70 02 68 21 salg@plany.no www.plany.no

K.B. SERVICE

6062 Brandal

Tlf.. 410 48 774

Livbøya frå «Fryser I»

Frå samlingane denne gongen har vi funne fram ei livbøye som har vore om bord i skuta «Fryser I». Denne

forliste i Vesterisen i 1934, og det skulle verte eit langt oppgjer i ettertid mellom Handelsdepartementet, forsikringsselskap og dei involverte skutene.

Meir om gjenstandane frå Ishavsmuseet kan du finne på www.digitaltmuseum.no

Av Webjørn Landmark

Skuta «Fryser I»

Ishavsskuta «Fryser I» var bygd under namnet «Alektos» ved Skaalurens skipsbyggeri i Rosendal i 1900. Då båten vart levert hadde den desse måla: 159,5 fot lang og 28,6 fot brei. Den hadde ei bruttotonnasje på 552. Til framdrift fekk den innsett ei 374 hk trestegs dampmaskin, bygd ved Stavanger Støberi & Dok.

«Alektos» vart levert til AS DS Alektos i Stavanger og var i bruk i fraktfart. Båten hamna i Oslo i 1917 i eigarskap hjå Skips AS Loddings rederi. Utover i 1920-åra skifta båten eigar ei rekke gongar.

Ny eigar i 1924 vart Dampsksaksaktieselskapet Alektos i Tønsberg. Etter ein tvangsausjon i 1926 finn vi båten registrert på DS AS Trio i Tønsberg i 1927. Kunn eit år etter har båten hamna i Bergen ved AS Obii. Også her er båten berre en kort periode, Lars Christensen i Tønsberg er ny eigar i 1929. Norsk Havfiske AS, Tønsberg får skøyte på båten i 1930. Den vert no fiskeriregistrert med merke V 13 T. Båten går i fraktfart, og vert i perioder leigt inn av kvalkokeriet «Pioner» til fryseri og depotskip. I 1931 tek eit partsreiarlag med H.G. Melsom, (ein halvpart) Aksel og Peder Luhr over båten.

I 1933 skiftar båten namn til «Fryser I» og får fiskerimerke O 24 O. No er det H. Tungvaag

Livbøya frå «Fryser I» i utstillingane til Ishavsmuseet.

og Lovin Bratlid som eig båten. I merkeregisteret er rett nok Norsk Frysecompagni AS (H. Tungvaag og kaptein Bratlid), registrerte som eigarar. I 1934 vert «Fryser I» utleid til Richard von Tscharner i Oslo for 9 månadar. Leigaren vil nytte skuta til selfangst. Han hadde ein ide om å ikkje berre ta skinn og spekk som dei andre skutene gjorde, men også fryse inn alt kjøt frå selen og bringe dette heim.

Det skulle ikkje gå så bra med «Fryser I» på selfangst. Under fangsting i Vesterisen den 27. mars 1934 kjem skuta brutalt ut for ein isfot med akterenden og slår tvers av propellen. Dei ligg i tung is, og ser lite håp i å kome seg ut av isen.

Ishavsskuta «Vestad» ligg i nærleiken og vert kontakta for assistanse med slep ut av isen. Men «Vestad» har nok med å klare seg sjølv i den tette isen, og må avslå spørsmål om bistand.

Det vert så prøvd å heise noko pressening til segl for å prøve å styre skuta ut av isen. Dette lukkast heller ikkje, og ein får no kontakt med «Polarbjørn» som vil kome til assistanse. Om bord i «Polarbjørn» ser dei mørkt på å avbryte fangsten for ein lengre periode, men dei er villige til å ta opp mannskapet frå «Fryser I». Men kapteinen er ikkje heilt klar for å forlate

«Fryser I», nr 3 frå venstre er forleten men sokk ikkje. Dei andre skutene her er «Grande», «Polhavet» og «Kvitungen». Foto Ishavsmuseets arkiv.

skuta si enno, og «Polarbjørn» tek i første omgang opp halve mannskapet og fortsetter fangsten.

«Veslekari» vart også kontakta for slep til Noreg, men dei låg dessverre mykje lenger vekk frå havaristen.

Det enda med at «Polarbjørn» etter kvart tok opp heile mannskapet frå «Fryser I» som no også hadde fått ein stor lekkasje etter at også roret var slått vekk. «Polarbjørn» tok også nær 800 skinn, ein del proviant og ein båt frå «Fryser I».

No var det totalt 54 mann om bord i «Polarbjørn». Dette vart for mange mann til å fortsette fangstinga, og «Polarbjørn» gjekk derfor etter kvart ut av isen og sette kursen heim.

«Polarbjørn» si dekksdagbok

I dekksdagboka til «Polarbjørn», ført av Kristoffer Marø, kan vi lese meir om desse dagane rundt «Fryser I» sitt forlis:

Torsdag 15.03.34

Kl. 5 fm. Passerte Cap. Orlov.

Kl. 6 em passerte fyret på Penisula. Flau sydost bris, lette snebyger.

Fredag 16.03

Kl 1 fm. Passerte Vardø 3 n.mil av. Kl. 7 fm passerte Kjølnes, stille fint veir. Kl. 4 em. Passerte Nordkapp ca 6 n.mil av. Log viser 347` og stilles nu på 0` Kursen settes til vestnordvest. Seilene tilsatt lette bris fra sydsydst. Lettskyet luft, smult.

Lørdag 17.03.

Har i natt hatt frisk kuling fra ostsydost og snetykke. Kl 7 fm. Legger ind to rev i storseilet og lårer fokken. Kl 12 fm. Flauer det litt og går med sydostlig, snebyger. Kl 5 em har vi gått ut 193`. Barometeret faller stadig.

Søndag 18.03

Kl 8 fm. Har vinden gått sig sydlig og snebyger. Log viser 318°. Vi står på 720 50'Nbr. 98 100'. Forandrer nu kurs til vest, tung sjø fra ost. Kl 12 md. Måler log 355°. Kl 7 em. Går vinden vestlig og flauer men tung sjø fra ost, overskyet luft.

Mandag 19.03

Kl. 8 fm. Viser log 1 og 500. Vinden frisk nordvest. Vi lårer seilene og går imot. Kl 1 em. Viser log 532°. Vinden går nordnordvestlig. Vi setter to revet storseil og styrer norvest til vest halv vest tung sjø fra nordost frisk kuling. Kl 6 em. Treffer vi de første isklumper. Kl 9 ½ em treffer vi en strimmel og legger stilt for natten. Log viser 586°.

Vi skal nu være på 730 50'Nbr. Og 50 45° L.V.gr. Vinden flauer av og det blir smult.

Tirsdag 20.03

Går vestover gjennom strimlene. Isen ligger i strimler. Vi treffer mange skuter, de beretter om dårlige fangster. Kun M/K «Nordland» har fått 1200 kvitunger. Vi fortsetter vestover, fint veir flau sydlig vind, litt sne. Vi har fått 4 klappmyds.

Onsdag 21.03

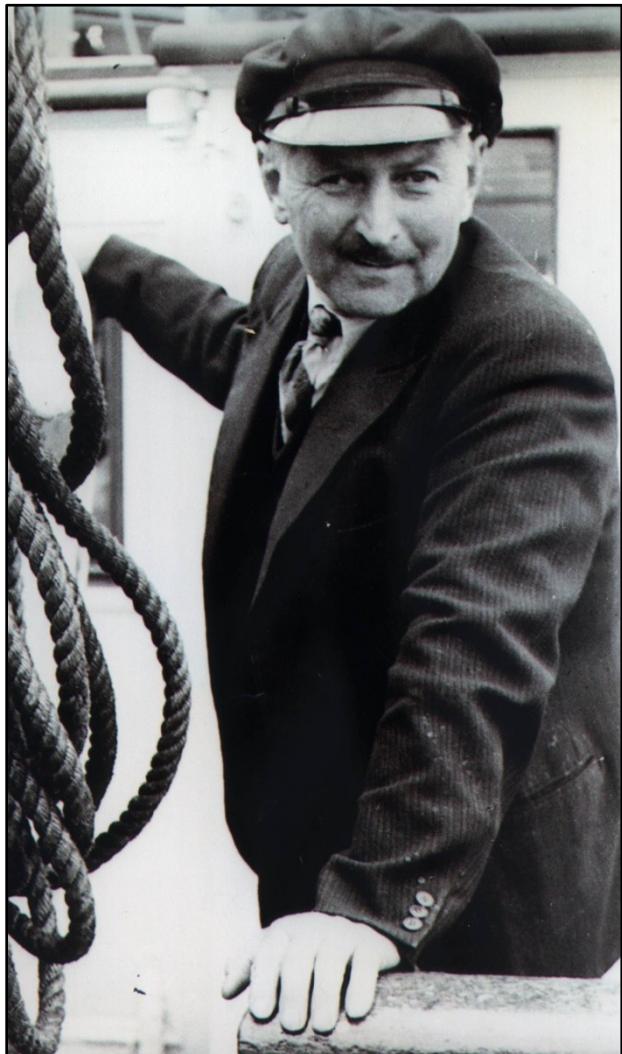
Går utover og innover og arbeider oss vestover. Kl 8 em. Kommer vi opp i litt sælunger. Men vi er 10 skuter om en liten klatt så det blir ikke meget. Det blir mørkt så vi må bruke lyskaster. Vi får ca 550 stk. Frisk sydlig kuling.

Torsdag 22.03

Når det blir lytt om morgenens finder vi en 150 sær. Vi går så sørover, men finder ikke mere sær igjen. Vi går så på nordvest og kl 8 em. Kommer vi opp til litt klappmyds og grisunger og får til det blir mørkt ca 50 stk. Flau sydlig vind og tåke. Kl 10 em legger vi stilt for natten. Vi er nu sammen med M/K «Nordland» og en stor lastebåt som vi ikke kjenner, antagelig «Fryser 1».

Fredag 23.03

Har i dag fangstet av og til i strimlene. Vi har hatt snetykke hele dagen så det har vært vanskelig å orientere seg. Vi har fått ca 280 stk klappmyds og gris. Har nu kuling av nordvest,

Skipper Kristoffer Marø. Foto Ishavsmuseets arkiv.

mot kvelden letter det opp. Vi har ikke sikker posisjon, men antar å være på 720 10' nordligbredde 80 lengde vest for Gr. Vi er langt inne i isen, men her går tung dønning fra sydvest.

Lørdag 24.03

Har i natt hatt frisk norvest kuling som flauer litt etter litt utover dagen. Vi har fangstet i en strimle hele dagen og har fått ca 400 stk klappmyds og gris.

Vi ser Jan Mayen i sydsydvæst og står da på 720 nord og 8 vest.

Søndag 25.03

Har fint veir på føremiddag men mot kvelden får vi snestorm fra østnordost. Vi har fangstet i samme strimmel som i går. Isen ligger nu i strimler med store slakker i mellom. Vi har fått

ca 500 säl i dag. Her er kommet mange skuter, så det blir nok hard konkurransen.
Kl 9 em må vi legge stilt for storm og snetykke.

Mandag 26.03

Vinden flauer og det letter opp. Vi går fra og til i strimlene og får 330 gris og klappmyds. Flau n.lig vind.

Tirsdag 27.03.

Vi ligger i Vesterisen på ca 72,100 nordlig bredde og ca 80 vest. Kl 7 em hører vi på radio at «Fryser 1» har mistet propellen og må ha hjelp.

«Fryser 1» befantd sig i vestlig retning for oss og vi gikk straks vestover til han.

Vi blir anmodet av kapteinen om å vente i nærheten, da han ventet telegram fra sitt rederi. Vi legger stille for natten i nærheten av han. Det er pent veir men stygg is. Vi var tenkt å gå nordover på ungsselfangst, men må nu oppholde oss her.

Fangst i dag 100 dyr.

Onsdag 28.03

Vi har lagt i nærheten av «Fryser 1» i hele dag. Frisk østlig vind med snetykke. Vi vil ikke ligge å vente lengre her, men tilbyr «Fryser 1» at take manskapet om bord hvis man vil forlate båten. Vi blir anmodet om å vente til neste morgen og vi blir enige om det. Vinden flauer og det letter opp.

Torsdag 29.03

Kl 9 fm får vi telegram fra vårt rederi om ikke å vente lengre, og vi tilbyr å ta manskapet om bord, men kapteinen synest ikke at han kan forlate skibet hvorefter halve manskapet blir igjen om bord i «Fryser 1», mens resten går om bord til oss, i alt 14 mann. Kl 12 middag er vi ferdige til at gå fra «Fryser 1», nu flau sydvest vind og tåkedis.

Vi går østover og får enkelte dyr i alt ca 100. Kl 10 em legger vi stilt for natten. Vi hører da pr. radio at resten av manskapet vil forlate skibet, og vi blir enige om at gå tilbake å hente dem.

Fredag 30.03

Kl 4 fm går vi vestover mot «Fryser 1». Kl 9 fm er vi ved siden og tar om bord resten av manskapet, samt fangst, en del proviant, en motorbåt og en fangstbåt. Vi er ferdig med dette kl 5 em og går så nordover hvor vi ser flere skuter i fangst.

Vi har tatt om bord fra «Fryser 1» 565 stk blårygg og 208 klappmyds. Er nu i alt 54 mann om bord, hvorav 28 mann fra «Fryser 1».

Lørdag 31.03

Vi praiet flere fartyør som dagen før hadde fanget fra 400-600 dyr. Jeg går nu østover og sydøstover da jeg vil se ved iskanten etter sel, men ingen fangst her.

Søndag 01.04

Vi fortsatte mot sydost, men ingen fangst. Bare dårlig is. I tåken er vi kommet bort fra de andre selfangerne, og jeg finner det vanskelig og fortsette her og gå inn i isen med så mange folk om bord, så jeg besluttet, etter konferanse med rederiet at avbryte turen for å gå hjem straks. Vi forlet isen mandag 2. april og kom til Brandal fredag morgen den 6te april hvor «Fryser 1» sitt manskap går i land.

I denne tid vi var heftet ved «Fryser 1» har flere av de andre selfangerne, etter beretninger som foreligger, fangstet fra 500 til 1500 dyr. Foruten dette så måtte vi avbryte turen for tidlig av hensyn til hjembringelsen av manskapet, hvorved videre tap av fangst må beregnes.

Kristoffer Marø, fører Polarbjørn (sign)

På kaprartokt

Einar Aambakk skriv i boka si «Tidt eg minnest» under kapittelet «På kaprartokt i Vesterisen» meir om «Fryser I» sitt forlis.

Aambakk skriv at det var 1. påskedag og dei låg der i lag 4-5 skuter ikkje langt unna havaristen. Ut på ettermiddagen var det fleire i manskapet som orda frampå til skipperen at dei burde gå fram på sida. Der kunne no vere eit og anna laust gods om bord som kunne vere til nytte.

Det enda med at dei tok laust. Berre med sakte fart, og ikkje beint på. Dei kroka hit og dit men

Tre skuter med baugen mot «Fryser I». «Grande», «Polhavet» og «Kvitungen». Foto Ishavsmuseets arkiv.

seig jamnt nærmere. Då forstod dei andre skutene kva som var i gjere og det vart kappkøyring blant skutene for å kome først fram.

Og kvifor ikkje, seier Aambakk, skuta var no herrelaust gods. Fire-fem av oss karane vart uttekne til å springe om bord med det same skuta vår nådde fram.

Mellom desse var stuerten som gramma seg over ein därleg bysseomn, og var spent på om der kunne vere ein betre om bord. Då skuta var framme vart den fortøydd på sida, medan «kaprar-mannskapet» for lengst var komne om bord. Så kom dei andre skutene til. Ei 40-50 mann var no komne om bord i «Fryser I».

Det viste seg at det var nordlendingane som hadde mest næringsvet. Dei snusa opp proviantrommet forut. Snart var både kveitemjølssekkar og kavrинг fordelt på skutene.

Folk var heilt ville, skriv Aambakk, dei bar seg åt som gutungar. Dei mest gjerrige gjekk laus på dører, skap og anna inventar.

Det var ei ribba skute mannskapa forlét ut på kvelden etter sjøslaget, skriv Aambakk vidare. Og bysseomnen? Jau, den hadde vi fått velberga om bord til oss, og den fungerte fint. Gamlebyssa vart tippa på sjøen, og snart putra kjelen på den nye byssa. Stuerten skein som ei sol, og sparte ikkje på kaffibrøda resten av turen.

Men skuta ville ikkje søkkje. Til slutt var der eit par skuter som fann på at dei ville ta ho på slep til Norge likevel. Det såg lenge ut til å gå bra, men så tok den til og verte tyngre og tyngre i sjøen og brått sette ho baugen ned og vart borte i djupet.

I etterkant av dette forliset og bergingsaksjonen set reiarlaget på Brandal fram krav til forsikringsselskapet og Handelsdepartementet for bering, tapt fangst og «1. klasses forpleining af de forliste mandskap». Kravet var på kr. 10.000,-

Forsikringsselskapet meinte at kravet var urimelig høgt i og med at «Polarbjørn» hadde teke så mykje fangst m.m frå havaristen.

Kristoffer Marø har i eit notat oppgjeve kva «Polarbjørn» tok med frå hvarisen:

5 stk kikter
3 stk geværer
1 stk motorbåd
1 stk kronometer
16500 stk skot ammunisjon
565 stk Blueback
208 Klapmyds

Reiarlaget svara med at kravet var satt så lavt som kr. 10.000,- fordi ein rekna det dei bærga frå havaristen som ein del av «bjergelønna».

Høiesterettsadvokat Johan Cappelen skriv seinare på vegne av «Fryser I» at «Polarbjørn» også skulle ha teke med 4 tonner saltkjøtt, 200 kg sukker, 300 kg margarin, 4 kasser usukret mjølk, 100 kg kaffe, 6-7 sekker mel, 1 kasse hermetiske kjøtkaker, 1 $\frac{1}{2}$ kasse corned beef, 40 kg flesk, 1 kasse rosiner, 1 kasse fiskekaker, 1 kasse lök, 2 kasser svesker, 1 kasse sirup, en del ost osv.

Seinare kom det fram at «Polarbjørn» hadde teke med noko proviant for å ha til det bærga mannskapet, men det meste hadde nok dei andre skutene som var med på sjøslaget 1. påskedag teke om bord til seg. Stueren på «Fryser I» kom så med ei nokså lang liste over proviant som skal ha vore om bord.

I seinare korrespondanse med reiarane for dei andre skutene som var i nærleiken vert det semje om å betale inn kr. 100,- for det dei vart skulda for å take frå «Frysar I». Det skulle gå 1,5 år før alle involverte partar i saka var fornøgde med oppgjer.

AS Polarbjørn fekk behalde det dei hadde bærga som kompensasjon for aksjonen.

God sommarsesong på museet.

For Ishavsmuseet har sommaren 2013 vore god. Vi har makta å få en liten auke i besøkstalet også dette året. Fjoråret, med 100 års jubileum for ishavsskuta Aarvak, var tidenes beste besøksår for museet med nesten ei dubling av besøkande i høve til åra før. Dette gjorde at Ishavsmuseet kunne avslutte jubileumsåret med eit pent overskot. Så langt i 2013 er vi ajour med 2012, og vel så det.

Vi er sjølv sagt godt nogde med å makte ei auke også dette året, og er spente på korleis haustsesongen vil bli. Så langt ser bookinga av bussgrupper, skuleklasser og arrangement god ut for årets tre siste månadar.

Bussgrupper og skuleklasser er også to av grunnane til auken vi ser i år. Men vi har framleis plass til fleire, og vi er levande opptatt av å få formidla vår spanande historie til flest mogleg.

To store nye utstillingar har vore opna denne sommaren. 1. mai utvida utstillinga Ragnar Thorseth – *Levd Liv* med blant anna historia om overvintring på Svalbard og jordomseglinga med Saga Siglar. Dette, i tillegg til første del som opna i fjor haust har vorte ei fantastisk flott utstilling som ein treng tid til å gå gjennom.

1. august opna også ei ny utstilling som syner arbeidet med bearbeiding av selskinn. Spekking, valsing, tromling, vraking og salting. Også denne utstillinga har vore godt mottatt, og er ein viktig bit i formidlinga av fangsthistoria.

Vi har ikkje tenkt og gje oss heilt enno. Gjennom vinteren skal det foregå arbeid med vidare utvidingar av utstillingsareal og fleire nye utstillingar skal opnast til neste sesong.

Ei aktiv venneforeining og ivrig dugnadsgjeng er sjølv sagt viktig for å makte både det som no

er gjort, og dei vidare planane gjennom vinteren.

«Skinnvrakaren» frå utstillinga av bearbeiding av selskinn.

Litt om nye prosjekt

Ein del av dei nye utstillingane som skal på plass til neste år er dei verneverdige båtborda frå ein snidbetna ottring som har vore på eit naust i Hareid.

Fylkeskonservatoren har påpeika den høge pedagogiske verdien desse båtborda har då den nærmast er bredda utover veggen slik at ein ser korleis den har vore, og korleis ressursane har vore nytta til naustvegg.

Etter at båtborda er monterte opp på Ishavsmuseet skal det også byggast ein modell av ottringen i storleik 1:10 som skal utstilla i samband med ottringeborda. Det er Saxe Bjørkedal som skal bygge denne modellen.

Prosjektet er eit samarbeid med Hareid kommune, Sunnmøre Museum og Ishavsmuseet.

Fagkonsulent ved Sunnmøre Museum, Håvard Hatløy, seier at desse båtborda har ein svært høg verneverdi, og at det er ei god løysing at desse no vert tekne vare på i museal samanheng på Ishavsmuseet.

Håvard har gjennomført ei registrering av alle borda på veggen og teikna desse av. Hatløy

skal også namngje dei ulike delane av ottringen, og produsere tekster som skal nyttast i denne utstillinga. Han meinar at dette truleg er siste ottringen i Hareid kommune.

Webjørn Landmark ved Ishavsmuseet fortel at dei ved museet er glade for at denne løysinga kom på plass. Slik kan vi få laga ei god veggutstilling der vi fortel om ottringen, byggemåte, namn og næmning, og ikkje minst får formidla kor viktig denne båttypen har vore for utviklinga av den maritime næringa fram til i dag.

Og få utfylt dette med modell av ottringen vil ha stor formidlingsverdi.

Det var frå slike ottringar Sunnmøringane dreiv fiske langt til havs i generasjonar.

Utstillinga vil, når alt er kome på plass i romet, vere med å syne utviklinga frå ottringefiskaren, via skøytetida til selfangaren.

Håvard Hatløy (tv) og Webjørn Landmark framføre ottringeborda som kjem opp på Ishavsmuseet.

Ishavsmuseets Venner på båtfestival.

Under Båtfestivalen i Ålesund stilte venneforeininga opp på stand i bygatene og formidla polarhistorie.

Onsdag 10. Juli tom laurdag 13. juli var ein del av Ishavsmuseet å sjå på Båtfestivalen.

Som dei førre åra hadde vi lokasjon rett innfor døra på det største teltet. I år var temaet for

båtfestivalen sildefisket, og vi hadde teke med oss litt utstyr også frå denne avdelinga i museet.

Jan «Bas» Johansen holdt foredrag om sildefiske to gongar dagleg med vår utstilling som kulisse.

Sven-Aslak Veiseth (tv) og Webjørn Landmark på stand i Ålesund.

Nytt for året i utstillinga var replikaen av bruа til «Jopeter» som til dagleg er å sjå i første etasje på Ishavsmuseet. Som forventa trakk isbjørnen vår mykje merksemd frå folk i nærleiken og elles mykje turistar frå cruisebåtane som var innom, vaksne så vel som born.

I år tenkte vi å gjer folk litt meir oppmerksame på dette flotte polare magasinet vårt, Isflaket, og i det høve laga vi i styret i venneforeininga ein tippekonkurranse der vinnaren kunne vinne eit års abonnement på Isflaket.

Og kva gikk tippekonkurransen ut på? Jau, tippe vekta på isbjørnen vi hadde med oss, då den vart avliva. Dette var eit naturlig spørsmål då alle skulle sjå på og også ta bilete av isbjørnen.

Fleire hundre deltok i konkurransen, noko som i våre auge var bra reklame både for Ishavsmuseet, Ishavsmuseets venneforeining og Isflaket. Forsлага på tippekonkurransen varierte frå 250 kg til 3000 kg. Det einaste folk fikk vite om isbjørnen var at det var ein bra hannbjørn.

For dei som var litt snartenkte og googla dette så fann dei ut at ein voksen hannbjørn, ifølgje

wikipedia, kan være mellom 350 og 800 kg men det er også tatt isbjørn på tett under 1000 kg. Rett svar i konkurransen vår var 525 kg. Ingen tippa nøyaktig rett svar, men May Britt Lien Magerholm tippa 526 kg og vart med det vinnaren av eit års abonnement på Isflaket, gratulerer.

Takk til alle som kom innom standen vår i år.

Sven-Aslak Veiseth
Leiar Ishavsmuseets Venner

Jarle Andhøy på Ishavsmuseet.

Av Anna Josefín Jönsson

Onsdag 4. september heldt eventyrar Jarle Andhøy foredrag på Ishavsmuseet Aarvak. Andhøy kunne si polarhistorie godt, og formidla på ein utmerka måte både gamal og ny polarhistorie.

Om bord i ishavsskuta Aarvak var han i sitt rette element, der han fortalte om sine ekspedisjonar til både arktiske og antarktiske strøk.

Jarle Andhøy frå dekk på Aarvak. Foto: Sven-Aslak Veiseth.

Jarle Andhøy starta foredraget med å vise eit bilet av skuta HMS «Terror» fanga i isødet,

eit bilet han hadde hengande på romet sitt som liten gut. Eventyrlysta var stor, og med heltar som Fritjof Nansen og Roald Amundsen, vart draget mot havet større og større. Han følte ikkje han passa inn på skulebenken, så han slutta på ungdomsskulen og kjøpte seg ein liten seglbåt.

Etterkvart som tida gjekk, vart utferdstranga større. Han er i dag den yngste som har segla åleine rundt Kapp Horn som 19-åring, i tillegg har han segla jorda rundt på ulike ekspedisjonar.

Denne kvelden fekk vi høre om dei tre mest kjende turane hans med skuta Berserk: mot Nordpolen, gjennom Nordvestpassasjen og til Antarktis. Mest kjend er kanskje den siste ekspedisjonen til Sydpolen, som fekk eit tragisk utfall då skuta forliste i 2011.

Men det har vorte laga tv-serie frå alle turane, og han har også skrive bøker omhandla kvar ekspedisjon. «Berserk mot Nordpolen» gjekk over to sommarar, i 2001 og 2002.

På seglasen fekk Andhøy og mannskapet dokumentere global oppvarming, og at isen var mindre enn på Nansen si tid. Med seg på skuta var også amerikaneren David Mercy (som uoffisielt var blitt krona til dyrenes konge), showmann og eventyrar Alex Rosén og Espen Tarberg.

«Berserk gjennom Nordvestpassasjen» var ein ekspedisjon Andhøy med mannskap la ut på i 2008. Jarle ville heidre sine polarheltar ved å segle i kjølvatnet til Roald Amundsen gjennom den berykta nordvestpassasjen.

Dette er eit av verdas tøffaste farvatn, der fleire har omkomt enn komt levande tilbake. Vi får høre om eit mannskap som etterkvart lærte om det harde livet til havs, med Andhøy som kaptein. Om stormar og solnedgangar og mektige naturopplevelsar.

Turen starta i Puerto Rico, og skulle ende i Nome i Canada, same stad Amundsen endte sin ekspedisjon. Berserk si rute gjennom Nordvestpassasjen gjekk enda lengre nord enn den Amundsen fulgte, og dermed vart Berserk historisk. Aldri før hadde ein seglbåt vore lengre nord!

Jarle Andhøy på scena med ein av sine polare heltar på lerret i bakgrunnen. Foto: Beate Holstad

Historia om Berserk til sydpolen vart eit av kveldens sterkeste punkt. Andhøy og Samuel Massie skulle nå sydpolpunktet, mens resten av mannskapet skulle ankre opp i hesteskobukta og vente til dei kom tilbake. Men 22. februar 2011 vart ein skjebnesvanger dag.

I mens Andhøy og Massie uvitande var på vei mot polpunktet, gjekk nødpeilaren ombord Berserk av.

Ein leiteaksjon vart sett i gang, men uten konkrete resultat. Skuta er i dag framleis sakna, og mest truleg forlist. Med skuta forsvann også tre mann, Tom Gisle Bellika, Robert Skaanes og Leonard Banks. Jarle fortel gripande om den tøffe tida, om kaoset og forvirrelsen, og om dei mange spørsmåla som i dag framleis står utan svar.

Han nemnde særskild det New Zealandske skipet Steve Irwin, som lenge hjalp til å leite i farvatnet utanfor det antarktiske kontinent.

10. januar året etter, reiste Andhøy sjølv tilbake for å minnast dei omkomne kameratane, og for å få oppklart fleire moment kring forliset.

Avslutningsvis snakkar Jarle om kva det er som gjer at folk frivillig blir med på slike ekspedisjonar, når ein ser korleis det kan ende. Eventyrlysta, utferdstrangen og draget mot eit liv på havet.

Vi får sjå ein filmsnutt frå avskjeden mellom mannskapet og landgjengen i det dei skal til å bestige sydpolplatået. I eit spektakulært landskap og med kvalar som hoppar rundt dei, seier Tom Gisle Bellika: «Det er no ein ser at

Andhøy tok seg god tid til å signere bøker og snakke med publikum etter foredraget.

det er verdt det. Å slutte i jobben, forlate kvardagen heime. Ingenting kan måle seg med dette.»

Foredraget med Andhøy samla godt å vel 250 tilhøyrarar, og var utselt fleire dagar i førevegen.

Andhøy var godt fornøgd med å besøke Ishavsmuseet, og seier at han meir enn gjerne kjem attende seinare. Her er det samla enormt mykje historie, og han meinar at Ishavsmuseet har eit veldig stort potensiale.

Berre selkjøtgryta han fekk servert etter foredraget var verdt turen, avsluttar Andhøy.

Kaptein Ishav på Aarvak

I samband med Brandalsdagane 2013 ville arrangørane av dagane kome opp med noko nytt og underhaldande.

Ishavsmuseet var i år med på å arrangere Brandalsdagane som Brandal Velforeining står bak. I fellesskap vart Kaptein Ishav utvikla som ishavsbygda sin «maskot».

Laurdag 07.09.13 kom Kaptein Ishav attende til skuta si, Aarvak, korrekt anntrekt med tønnefrakk, islendar og skinnhue.

Den 134 år gamle kapteinen vart møtt av ei skute full i ungar som hadde komt for å helse på. Han fekk fortalt ungane om då han reiste til Vesterisen for første gang med «Minna» og Petter S. Brandal i 1898. Og den gongen dei hadde levande isbjørn om bord i skuta. Alle ungane satt musestille på romluka å høyrdé på.

Kaptein Ishav i tonnefrakk og skinnhue formidla ishavshistorie for eit skutedekk fullt av born. Foto: Beate Holstad

Han fortalte kor kaldt det kunne vere i tonna, og fekk då engasjert alle ungane og ein god del av dei vaksne med bevegelsar for å halde varmen når det vart kaldt.

Denne gamle Kapteinen kunne også spele trekkspel og gitar, som dei så ofte gjorde på ishavet. Vi fekk då høyre sangen han song til isbjørnen når dei vart vener.

Til slutt delte han ut is til alle dei over 100 små og store som hadde møtt opp. Isen hadde han vistnok med seg heim frå Vesterisen.

Kaptein Ishav gjorde stor suksess på Aarvak, og vil nok dukke opp i forskjellige samanhengar kring om i ishavsbygda i framtida.

Kaptein Ishav prata seg varm å måtte kaste tonnefrakken før han spelte både gitar og trekkspel.

Grillkveld med Ishavsmuseets Venner.

Laurdag 7. september skipa venneforeininga til den årvisse grillkvelden. På menyen sto både grilla laks og grilla nakkekotelettar m.m. Grillkokkar var også i år Silje Liaseth og Tore Vinjevoll. Leiar i Ishavsmuseets Venner, Sven-Aslak Veiseth, er godt nøgd med oppmøte. Maten gjekk unna, og folk seig til heile kvelden.

Ronald Øvreliid underheldt med song og gitar utetter kvelden.

Silje Liaseth og Tore Vinjevoll ved grillen.

Familiesøndag med aktivitetar for borna

Søndag 8. september var det borna som sto i fokus på Ishavsmuseet. Her fekk dei prøve seg med å snikre ishavsskuter og teikne polare dyr. Mange flotte ishavsskuter forlot beddingen i Aarvakhuset denne søndagen.

Ishavsbygda fekk vise seg frå si beste side denne dagen med over 20 grader og ei stor flott sol heile dagen.

På menyen sto både kjøtkaker og selkjøtgryte. Mest populær var selkjøtgryta, og over 150 porsjonar med middag gjekk unna i løpet av dagen.

Familiesøndagen vitja også Christian Wiik Gjerde museet i samband med Brandalsdagane. Christian er kjend fra Superblokka på NRK, og har også motteke tidlegare i år kulturdepartementet sin nynorske journalistpris for sitt arbeid med born.

Det var ein fullsett konferansesal, med svært engasjerte born, som fekk oppleve Christian. Han hadde både konkurranser, fortalte eventyr og drog med publikum i fleire høve.

Johanna Naustenget Aarvik bygg ishavsskute. Tønna i mastetoppen er sjølv sagt med. Foto: Beathe Holstad

Christian Wiik Gjerde underheldt både store og små i konferanseromet søndag ettermiddag. Han hadde lite problem med å engasjere borna. Foto: Annika Brandal

Plukkfangst: Nyheter fra arktiske ekspedisjoner

Isbryteren Oden returnerte 2. september til Longyearbyen på Svalbard etter forskningsekspedisjonen OATRC 2013. De to ukene langs Grønlands nordøstlige kyst har vært veldig godt, og en rekke forskningsrapporter og data er samlet inn.

- Dette ga oss en flott mulighet til å teste ut mange av våre nye teknologier, seier NTNUs forskningsleder Raed Lubbad. Vi var i stand til å bygge ut vår database og samle så mye fullskala data som mulig.

I russiske Arktis vil snart forskningsekspedisjon De Long gå mot slutten. Det har vært lange dager med feltarbeid for å samle så mange steinprøver som mulig. Feltarbeidet er nå ferdig, og forskerne regner med å være tilbake på fastlandet i Tiksi rundt 16. september.

- Island Jeanetta var hovedmålet for de fleste. Mest fordi svært få mennesker setter foten der, og selvfølgelig enda færre geologer, sier ekspedisjonsleder Andreas Bergström.

Polarnytt nr. 5 2013.

Ny kolleksjon på Grenna Museum

På André-dagen 11. juli lanserte Grenna Museum ein heilt ny klekkolleksjon. Klesdesigner Robert Berggren var på plass på Grenna Museum for en gjennomgang.

André samlinga er kopiar av ei rekke plagg frå SA Andrées Polar Ekspedisjon i 1897. Samlinga inneholdt to skjorter, ein vest og ein ballast bag frå ballongen, ørnen. Ein nummerert utgåve av SA Andrées si jakke er også inkludert, og vil vere i butikken i midten av august.

www.grennamuseum.se

Dagbok ført av Adolf Brandal under en overvintring på Øst-Grønland 1908-1909

I samband med at det i år er 80 år siden domen i Haag avslutta Grønlandssaka, og samstundes 105 år siden Floren-ekspedisjonen, vil Isfalket i år trykke dagboka fra Floren-ekspedisjonen i si heilheit. Dagboka ført av Adolf Brandal var også viktig bevisførsel i Haag domstolen.

(Ishavsmuseet har ikke foto fra denne ekspedisjonen, så alle foto i denne artikkelen vert illustrasjonsfoto.)

Del 3 av 4

Onsdag 6 januar 1909.

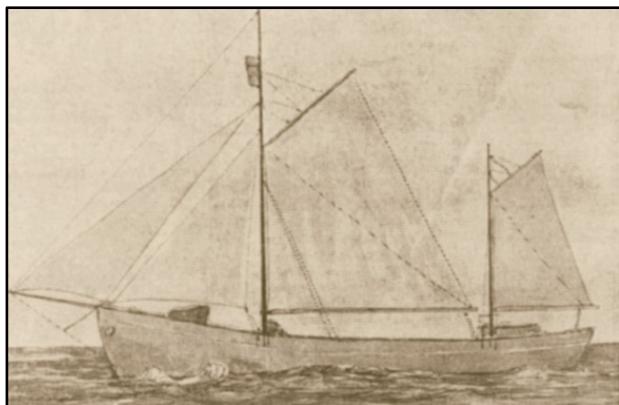
Lørdomen 19. Desember gik Johannes og jeg til Griper road for at hente lidt sukker og endel poteter. Kl. 12 gik vi fra neset, og kl. 5 kom vi dit nord. Vi havde en liden lysning af dagen til Sverdrupsnes, men da var det ogsaa slut. Halve veien gik vi i mørke; men isen var bra at gaa, saa vi greyed det alligevel. Det reg op med storm og snekave i julen, saa vi maatte bli, hvor vi var.

Et par dage før Nytaar brød isen op. Vind af syd og ligedan sjøen af samme retning. Vi tænkte just paa at gaa sydover; men mens vi gjorde os færdige, var næsten hele fjorden opbrudt og sjøen slog langt opover stranden.

Vi opsatte reisen helt til igaar. Da var isen saapas, at den til nød var gaaende. Den bugned under fodderne hist og her, og Johannes fik sig til sidst et koldt bad; men vi var komne næsten til Stabbene og da var det ikke saa langt hjem. Det er røget op storm af nordost idag. Den har varet hele dagen.

Torsdag 7 Januar.

Har vært en stormfuld nat og ligedan morgen. Vi laa til kl. 12. Da tørned vi ud. Vinden begyndte da at afta lidt. Jeg fik hytte mig afsted efter lidt is og saa har jeg gravet frem lidt kul af sneen. Idag var det første gang jeg saa horisonten farvet rød af solen siden solhverv. Men det blir vel en stund ennu, til vi faar se den.

Floren.

Fredag 8 Januar.

Jeg har vært inde paa «Knivnesset» og rensket en fælde for sne. En fælde i dalen skuffet jeg op af sneen. Mathias og Johannes har rensket de to andre samt sat op en ny. Vinden staar ret ind over ud af isen, hvilket er sjeldent, men til gjengjeld er den bidende koldt.

Lørdag 9 Januar.

Storm af Nordost i hele dag. Vi har ikke vært udfor dør; dertil uhyggelig koldt.

Søndag 10 Januar.

Har stormet i hele nat. Henimod middag løiet vinden lidt af, saa vi kunde hytte os afsted og se efter fælderne. De stod paa plads. Isen er reist fra land. Frisk vind af sydvest ud paa kvelden.

Mandag 11 Januar.

Tørned ud kl. 10; gjorde frokosten istand og begyndte at ordne til middagskogning bjørnebeaf og stuede erter. Nu da vi er lens for poteter, maa vi benytte erter. Mathias har seet efter fælderne oppe i «Bjørnetoppen». I den ene havde Mikkel vært inde, men havde gnaget sig ud igjen: Vinden Nordlig med snefald enkelte gange noksaa frisk. Jeg vil haabe at veiret blir godt snart.

Mathias fangede en ræv lillejulaften.

Tirsdag 12 Januar.

Jeg gik op til toppen for at se efter fælderne. Ingen ræv. Ved den ene havde Mikkel vert, men havde formodentlig fundet ud, at forholdet var lidt tvilsomt, og gaaet sin vei. Paa tilbageveien traf jeg spor af en bjørn. Da jeg

kom hjem, fortalte Mathias, at bæstet kom springende nedover mod sjøen. Det var nemlig ikke lagt is endnu efter forrige storm. Den svømmede da udover. Veiret er bra; lidt sneturgt samt en kold sno af landet.

Onsdag 13 Januar.

Jeg har idag vært ind paa «Knivberget» og skuffet ren en fælde. Ingen fangst. Tog mig en liden afstikker ud til «Stabbene». Intet at se. Dødt, absolut dødt. Veiret bra.

Torsdag 14 Januar.

Vi tørned ud i 11 tiden. Mathias gik op til toppen og Johannes indover. Jeg har strævet med kogning. Mathias kom tilbage med en blaaraev. Snekave. Nordostl.

Fredag 15 Januar.

Det er nordoststorm idag, med snefok til, saa vi ikke har kunnet røgte fælderne. Vi har fordrevet dagen med søvn og læsning. Vinden er lige frisk endnu.

Lørdag 16 Januar.

Stormen har vedvaret inat og i hele dag, og hvad tid den avtager, maa guderne vide. Vi ved det ikke. Isen er gaaet fra land. Jeg har vært en tur rundt nesset for sundheds skyld. Johannes har sysslet med mad, og Mathias har trukket skindet af rævemikkelen. Imorgen haaber jeg, det er rigtig fint veir.

Søndag 17 Januar.

Storm idag ogsaa. Jeg har kogt til middag. Mathias gik op til toppen for at se efter de to fælder. Det var saavidt han greied sig op.

Naar værste vindstødene kom, maatte han lægge sig nesten ned for ikke at følge med. Vinden havde revet dørene af faelderne og kastet dem langt bortefter.

Johannes gik ind til «Knivberget» og til dalen. Fælderne stod, men ingen ræv, hvilket ikke er at vente i sligt et Herrens veir.

Jeg har taget mig et bad pr. sinkbalje. Vind N.ost.

Mandag 18 Januar.

Sandt at sige er vi nu leie af at høre paa stormhylet. Al løs sne er blæst bort, og til gjengjeld bruger vinden nu sin styrke paa sten; riktignok smaasten og sand, og kan den faa løs et lille isstykke, ja saa er det evig fortapt.

Alt blæses bort. Lige indtil disse gamle, svarte bræerne blir ikke lidet "skrubbet og afslidt".

Kulden er kun 9 grader, men den kolde vind staar igjennem klæderne som om en skulde gaa med Adams dragt, saa det er godt at bo i en jordhytte, og endda er det koldt nok.

Har spilet ud reveskindet og sat en saale under en komag. Idag er det første gang siden sidst i november, vi har slukket lampen et par timer; Ja, det er foresten slut med parafinen for os.

Tirsdag 19 Januar.

Endelig har vinden spaknet af. Efter frokost gik vi for at renske fælderne for sne og sætte dem i orden. Jeg har sat en saale under en komag og repareret statsraadtaburetten. Det er rigtig fint veir ikveld; nordlysvrimmel paa høien himmel. Et gaadefult Naturfænomen.

Onsdag 20 Januar.

Tørned ud 9,5. Laged frokost. Det var foresten tidlig efter vore skikker. I almindelighed er tiden sat til 11 f.m. nu i mørketiden.

Jeg har kavet med madstrævet i hele dag. De andre kom tilbage fra Fælderne med ingen ting. Det ser ikke lyst ud, hvad fangst angaaer - hverken paa sjø eller land.

Hvor naar det blir bedre, ja det staar i det skjulte. Vind og veir har kvilt sig et døgn nu, men i eftermiddag ved 4 tiden, slap det sig

grundig løs igjen; tæt snefok. Det er tristest naar disse dage sætter ind.

Torsdag 21 Januar.

Storm snefok. Ingen parafin. Snart frit for brændsel. Jeg haaber, at det snart maa bli godt veir en tid nu fremover, saa vi kan faa lidt bjørnespæk til brændsel og faa gaa til Griper efter lidt belysning. Hvis det er klar himmel, saa er det saapas lyst et par timer, at vi kan undvære kunstig lys. Vinden Nostl.

Fredag 22 januar.

Stormen løied af udpaa formiddagen. Vi stod op kl. 11,5 og efter have drukket kaffe gik vi til fælderne.

De to, som jeg saa efter var føjet fulde af sne. Den ene fik jeg rodet tom, men den andre var saa nedføjet, at det maatte spade til, - saa den får være til imorgen. Mathias beretted, at reeven havde vært i en af fælderne i «Toppen» men havde gnaget sig ud igjen. -Hvilket var at vente, da vi ikke har kunnet se efter dem paa to døgn. Det sneer lidt, vindens ostlig.

Lørdag 23 Januar.

Tørned ud 10 tiden. Da vor kjødforraad er sluppet op gik jeg afsted for at se efter hare medens de andre saa efter fælderne samt flytted en fælde fra dalen og op til Toppen.

De fik en hvidræv. Jeg snused høit og lavt men ingen hare og intet andet heller. Saa det blev ikke kjød til middag som jeg tenkte før jeg gik. Veiret er tungt snekave. Ostl. vind. Termometret viser 17 ° u. f.pt:

Søndag 24 Januar.

Det blæste noget inat og frem paa morgenens. Men i 11 tiden gik vi for at se efter fælderne. Jeg gik til toppen og Johannes indover. En ræv var fangsten. To af fælderne var gaat igjen. Johannes havde seet to harer; men det var for mørkt til at skyde. Vinden har løiet af. Luften tung, sne antagelig.

Mandag 25 Januar.

Tyk snekave idag, da vi tørned ud. Jeg tog mig en tur indover stranden for at se efter hare. Men ingen hare saa jeg, og da selvfolgelig slarked jeg hjem. Mathias var da kommen fra Toppen

Møte mellom mann og moskus på Grønland.

og en hvidræv var dagens fangst. Johannes har flaaet ræven som fangedes lørdag. I aften er, det ogsaa snekave. Vinden er frisk sydvestlig.

Tirsdag 26 Januar.

Det er fint veir idag, men koldt. Det er en god del frostrøk. Ingen ræv idag; kun havde hr. Mikkel gnaget sig ud af en fælde efter at ha deliktesseret sig paa rypen. Johannes gjorde jagt paa to harer; men de undslap.

Snetning luft; vindens Vesti. Term. v. 22' u. f.p.

Onsdag 27 Januar.

Snetykke idag. Jeg gik optil toppen for at se, om fælderne var iorden. Da der ikke var ræv, gik jeg op til «Taskedalen» for om mulig at skyde harer. Men nei, det blev ikke noget af denslags. Ud paa eftermiddagen letted snekaven.

Johannes har vært en tur ind til «Guldtoppen». Intet at se der heller. Jeg har vrængt skindet af ræven, som jeg fik søndag.

Torsdag 28 Januar.

Det blaaste friskt af N.N.o., da vi gik vor vanlige rute. Men det løied af frem paa dagen. Ingen fangst idag heller. Mathias saa to harer; men vor kjære Viggo skræmte dem bort. Luften er lidt skyet, og det blæser lidt.

Fredag 29 Januar.

Det er fint veir at tusle paa udflygter nu. Men desverre, her er ikke meget at fange. Det er med nød og neppe, en kan finde hare. Vi var afsted alle tre idag efter harer; men kun

Karane har fanga ein 1 års kalv. Foto frå Peder Sulebakk.

Johannes var saa heldig at se en eneste og faa den. Naar vi lægger tilsammen, hvad vi kan trave over slig, saa løber det op i mange mile for dagen, og da er udbyttet ikke forholdsvis stort. Mikkel var ikke i fælderne inat. Term. viser 24° u. 0.

Lørdag 30 januar. Fint veir idag. Vi fik en ræv, som var invalid, idet den havde gnaget af sit ene forben. Johannes har skudt en hare. Luften er lidt skyet; et lidet vindtræk fra N.ost, kulden 25° u. f.p.

Søndag 31 Januar. Tørned ud i 9 tiden. Efter kaffen gik vi for at se efter Mikkel. Jeg blev ikke beærret med nogen. Men Mathias fik to hvidræver. Vi har havt haresteg til middag idag. Det er noget, vi ikke har havt paa længe. Luften er tyk; antagelig snekave. Term viser 26 u. f.p.t.

Mandag 1. Februar.

Jeg har havt madstrævet idag. De andre har set efter fangsten, hvilken blev lig nul.

Mathias har vrængt skindene af de sidst fangede ræve. Johannes har arbeidet med at

grave frem vore ski af sneen, hvilket ikke er lykkes. Det snør ude. Wind af land. Temperaturen 21° under nulpunktet.

Tirsdag 2 Februar.

Det blæser grundig idag. Vinden er Nord østlig. Jeg gik op til toppen; men det var et svært stræv; ingen fangst. Isen er oprevet kun ligger der igjen lidt rundt nesset og indover langs stranden.

Onsdag 3. Februar.

Det har blaast i hele nat; udpaa morgenens spaknet det af. Vi har rensket fælderne for sne, saa nu kan Mikkel begynde.

Idag skulde det være første gang, vi fik se solen, siden den forlod os. Men da luften og især horisonten ikke er klar, fik vi desværre ikke rede paa tinget. Haaber, at vi faar se den imorgen. Vi længter efter dens lys nu da parafin, stearin og bjørnefedt er sluppen op. Jeg skriver disse linjer ved det døende lys af vor primitive tranlampe. Temperaturen er høi 15° under f.p.t. C.

Torsdag 4 Februar.

Idag har jeg kogt og stegt hele dagen. De andre saa efter fælderne, men de var indholdsløse. En

bjørn med sin unge havde været inde paa «Knivnesset» inat; men den var forduftet, da Mathias kom dit ind. Jeg saa dem i kikkerten ude i en vaak. Veiret er godt; kun er det snetur luft. Den smule vind er fra N.v.

Fredag 5 Februar.

Gik op til toppen for at se efter fælderne. Ingen fangst. Gik derfra op til «Taskedalen» for at se efter hare; men ingen saa jeg.

Idag er det første gang vi fik se solen efter henimod tre maaneders forløb. Vi skulde antagelig set den 3 februar men horisonten var ikke klar.

Johannes var en tur ind til «Guldtoppen». Traf et tomt bjørnehi. Godt veir. Vind fra N.oest.

Lørdag 6 februar.

Jeg gik ind langs stranden for muligens at finde hare, da vor beholdning af kjød er lig nul.

Da jeg var halvveis under fjeldet, traf jeg spor av en bjørn med sin unge. Jeg fulgte da sporene optil fjeldet og efter mange krogveie i fjellet traf jeg dens hule. Da jeg ikke kunde faa den ud, maatte jeg grave mig en tunnel gjennem sneskavlen ovenpaa hiet slig, at jeg kunde støde ned sneen for at faa hul og skyde.

Efter at ha arbeidet til klokken 11 lykkedes det mig til slut at komme mig ind ret over hovedet af gamla og lange den en kugle gjennem skolten.

De andre havde været afsted og søgt efter mig, da jeg blev altfor længe. De havde fulgt mine spor frem og tilbage. Vi kom til hytten kl. 12,5 dygtig trætte. Veiret har idag vært tungt; paa eftrm. snefald.,

Søndag 7 februar.

Jeg har vært hjemme idag; kun saa jeg efter fælderne, medens de andre to var afsted for at drage bjørnene hjem.

Paa veien bekom Johannes sig et hold for hjertet, saa de bestemte sig for at lade bjørnene ligge, da han ikke kunde arbeide. Jeg er heller ikke rigtig frisk idag, antagelig af at jeg dels frøs og dels var varm og dertil brugte meget

Revefelle. Foto fra Marit Karlsen Brandal

Tobak igaar. Haaber det gaar over. Veiret er tungt idag næsten ikke lyst; snekave men spak.

Mafidag 8 februar.

Det blaaste op til storm i morges, og den holdt sig udoer dagen; men nu har den lagt sig. Det er næsten klar himmel nu.

Jeg har puslet med at arbeide paa skikjelken. Det gaar ikke just fort; men saa er det lidt tidsfordriv.

Tirsdag. 9 februar.

Vi tørned ud tidlig idag for at faa hjem bjørnene; men da vi var færdige blåste det op til kuling med snefok for fulde maal. Vi maatte indstille turen.

Jeg har drevet med husflid. Vinden holder sig fremdeles retning Nordost.

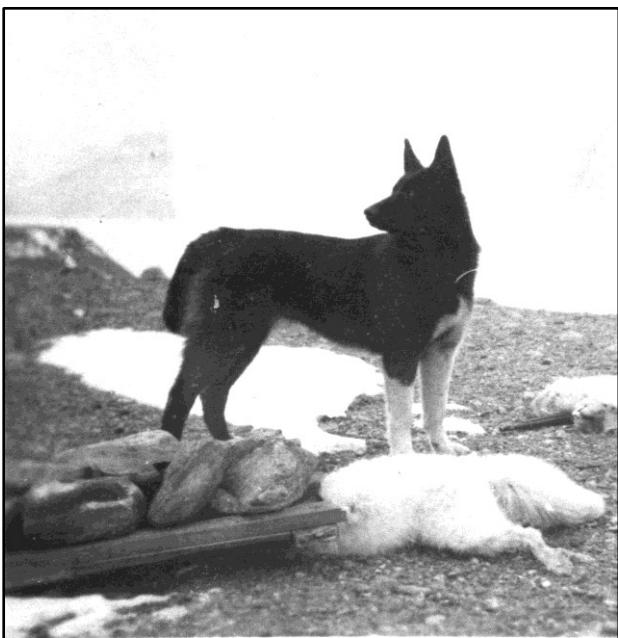
Onsdag 10 februar.

Vi gik imorges afsted for at bringe bjørnene hjem. Efter meget stræv fik vi slæbt dem til sit bestemmelsessted. Den store drog vi halvveis hjem, la den under en bakkeskraaning og rev skindet af den. Den lille bjørn slæbte Johannes lige hjem.

Det er tungt at fange bjørn paa den maade. At drage dem paa sne og bare bakker en halv mil.

Ingen reev fanget idag.

Johannes saa en blaarev oppe ved fælderne, men den havde antagelig set sig vel lidet om i

Bikkja ventar tolmodig på sin eigar ved regefella. Foto: Ishavsmuseets arkiv.

verden til at la sit 180 kroners liv gaa tabt saa tidlig. Stille veir; lidt snetung luft.

Onsdag 17 februar.

Fredag 12 februar gik jeg til Griper road med otte ræveskind. Da isen ikke var gaaende, maatte jeg gaa fjeldet, hvilket var et godt stykke arbeide især for benenes vedkommende. Men det gik bra alligevel; kun forfrøs jeg en del af kjæven og nedover struben.

Det var mørkt, da jeg kom frem. De levet bra; kun med fangsten var det noksaa tarvelig; syv ræve havde gnaget sig ud. Johan hadde skudt en hvidræv. Igaar la jeg fra Griper; kom hertil kl. syv. I «Stakkarsdalen» saa jeg spor af moskusdyr.

De havde gaaet tvers over dalen. Johannes havde igaar forfulgt dem; men de tog veien op over fjeldet. Det var en ko med fjorkalv. Et par ulve og en bjørn med to unger og en enkel bjørn har streifet forbi; men for ulvenes vedkommende har det ikke været forsøget verdt at gaa paa jagt, da de er saa aldeles skye af sig.

De holdt sig der idag ogsaa, men udenfor skudvidde. Idag er det snefald og vindstille. Jeg har kavet med kogningen; har vært ilde ude, da ovnen ikke vil trække.

Jeg maatte indstille kagestegningen af den grund. Imorgen blir det vel saadan træk, at vi staar ifare for at se kakerne igjen i skorstenen.

Torsdag 18 februar.

Jeg har tuslet hjemme og stellet huset, mens de andre har vært ude. De kom tilbage med ingen fangst. Nu ja, det hænder nesten hver dag. Det er stille, med frostrøg. Term. v. 20° u. f.

Fredag 19 februar.

Vi har idag vært ude og set efter fælderne. Det var som sædvanlig intet. Ulvene har ogsaa forladt os nu. Medens jeg og Johannes var borte streifed to bjørne forbi neset. Mathias forfulgte dem; men de undsiap. Luften skyet, laber vind fra sydvest.

Lørdag 20 februar.

Det er godt veir idag. Vi laa i køien til kl. 8; da tørned jeg ud og kogte kaffe. De andre to har vært paa jagt.

Mathias var inde paa «Guldtoppen», hvor han skjød en blaaræv samt to harer. Jeg har kogt middag, hvilken bestod af hare i saus, ærter og grynsuppe.

Forøvrigt har jeg stegt vafler samt taget mig et ordentlig vask. Alt i anledning af, at det er min 30 aarige fødselsdag idag. Tænk 30 aar! - Jeg er sikker paa, at mor siger til far: Ja idag er det 30 aar siden silden var syd paa Gryten (Far drev nemlig sildefiske der); for idag var Adolf født.

Aaja, siger far: er her virkelig saa lange siden. Ja tiden gaar. Jeg antar, at mor tænker paa mig idag. Det er omrent stille; kun et lidet træk af Nordost.

Søndag 21 februar.

Idag har vi taget det med ro, eftersom det er søndag. Det har sneet lidt; men vinden har været saa nogenlunde; et træk fra sydvest til vest. Et par bjørne har tuslet ude paa isen, men det vilde ikke lønne umagen at gjøre jagt efter dem, da isen er fri for noget at skjule sig bag; nesten fri for storis og ikke en eneste skrugær.

Mandag 22 februar.

I dag har vi vært og stillet fælderne til fangst. Johannes var inde paa «Guldtoppen».

Bjørn ute på isen. Foto: Per Johnson.

Saa to harer. Langt inde i fjorden saa han tre bjørne. Men da isen er tung at gaa og tilligemed usikker, var det faafængt at sætte efter dem.

Jeg for min del har forfærdiget en rævefælde; antagelig den sidste for iaar og kanskje for mit vedkommende paa Grønland ogsaa.

Veiret er idag fint. Solskin saa sneen holdt paa at smelte der hvor fjeldet vendte mod solen. I skyggen er der 13' Celsius.

Tirsdag 23 februar.

Set 2 bjørne. Ingen ræv. Vinden Nordostl. Snekave. Tempr. 13 u. f.p.

Onsdag 24 februar.

Det blåste lidt udover formiddagen. Siden løied vinden af. Vi saa efter fælderne; der var intet, og her er intet.

Torsdag 25 februar.

Godt veir. Den kjære sol skinner saa deilig; men desverre, kulden er den for sterk endnu. Det er 13' Celsius under frysepunktet. Idag har vi taget ind mindste bjørneskindet for at tine det op til spekking.

Fredag 26 februar.

Stille fint veir idag. Det var saa stille, at jeg maatte fyre op tre gange i ovnen, førend det lykkedes mig at faa kogt kaffe.

Vi har fordrevet dagen med lidt arbeide. Johannes har spækket bjørnen. Mathias og jeg

har skuffet sne fra kulhuset. Det er foresten slut snart med kulforraadet. I hi. kanske. Koldt idag, 27 °.

Lørdag 27 februar.

Fint veir. Har havt en fjeldtur. Saa en blaaræv og skjød en hare. Mathias var og en tur; saa ingenting. Det er ødt og dødt.

Søndag 28 februar.

Har vært ude og trukket frisk luft. Johannes var inde ved bjørneskrotten. En ræv havde vært inde men gnaget sig ud.

Godt veir.

Mandag 1 Marts.

Jeg var tidlig oppe idag, forat vi skulde naa tidsnok til at knibe mikkel. Men desverre, fuglen var fløjen.

Mathias og Johannes gik indover med jernblik til at dække rundt siderne med for at holde fyren inde. De har sat op en fælde til derinde. Spækket den sidste af bjørnene, som jeg dræbte. Jeg har kavet og kogt, stegt kager.

Tirsdag 2 marts.

Det var tidlig, da vi var paa benene for at knibe ræven, førend mikkel kom sig ud. Men fyren havde ikke vært i fælderne. Vi fik en lang næse. Jeg var en trip indover stranden. Saa intet. Fint veir, lidt vind fra nordost.

Onsdag 3 Marts.

Det blåste rigtig godt imorges, da vi vogned; men ud paa eftermiddagen spaknet det af. Har set efter fælderne. Ingen fangst. Har stoppet strømper.

Torsdag 4 Marts.

Kogt idag. De andre har vært ude og set sig om. Fint veir. Jeg har vasket klær, hvilket er et leit arbeide.

Fredag 5 Marts.

Idag har jeg vært og set efter fælderne inde paa «Fugleneset». Jeg trodde, der skulde være mindst en i fælderne. Åa nei, det slap de for. Mathias var like uheldig der oppe i «Bjørne-

toppen». Forresten har vi skrevet os bag øret, at det blir ikke nogen rævefangst. Johannes har kogt og stegt kager; jeg har hengt klæder til tørking eller rettere frysing. Fint veir.

Lørdag 6 Marts.

Storm af vestlig i morges, og det har varet hele dagen med undtagelse af nogle timer i eftermiddag. Vinden har gaaet fra vest til nordost. Nu er det snekave. Vi har taget det med ro indendørs.

Søndag 7 Marts.

Vinden løiet af i nattens løb; men da jeg havde kogt kaffe kl. 8 om morgenens, røg det op med storm igjen.

Jeg var nede paa tjernet efter is; men det var næsten umulig at have øinene aabne; for sneen pisket i ansiktet som brændende naale.

Og det er ikke morro at være ude for en snestorm; man blir formelig ør i hovedet af vinden og sneens hvirveldans.

Det spaknet af ud paa, eftermiddagen, saa nu er det bra veir. Vinden har forandret sig fra nordost til sydvest eller vest. Jeg har kogt middag samt stegt nogle kager.

De andre har fordrevet tiden med læsning. Mathias har ogsaa vært en tur ud til «Stabbene». Term. viser 16 ° under frysepunktet.

Mandag 8 Marts.

Jeg har vært inde paa «Fugleneset» og set efter fælderne. Som sædvanlig ingen ræv. Men de herrer ulve var der nok. De holdt sig klogelig undaf saa langt, at de var udenfor rækkevidde af min rifle, og sluttelig fordufted de.

Jeg var indover om kvelden; men da røg det op med storm saa jeg maatte hjem igjen. Tanken var at være der inde et stykke frem paa natten for muligens at overliste dem. Vindretning sydostlig.

Tirsdag 9 Marts.

Da Johannes vilde gaa til Griper road, tog jeg hans tørn at se efter fangsten i fælderne. Paa «Fugleneset» fanged jeg en blaaræv. Ulvene havde hjemsoegt bjørneskotten. Jeg gik op til «Guldtoppen» for at se efter hare; skjød en; kom hjem kl. 3 efm. Solen har skinnet varmt idag. Det er stille i den evige isørken.

Frå utstillingane i Ishavsmuseet.

Onsdag 10 Marts.

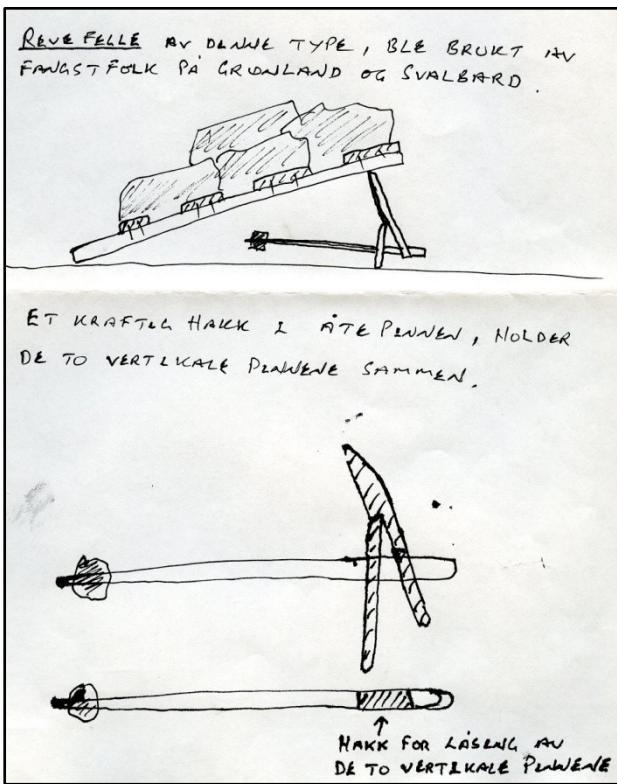
Efter frokost gik Mathias og saa efter fælderne, mens jeg begyndte at varme vand og vaske endel klær samt koge middag.

Mathias kom tilbage ud paa eftermiddagen med to, harer, skudt ved «Guldtoppen». Veiret er fint, koldt, 21 ° C. /-0. Det har begyndt at sne lidt i aften.

Torsdag 11 Marts.

Jeg har set efter fælderne. Ingen ræv, kun havde mikkel staat ved døren og kiket ind. Ved middagstiden saa jeg en bjørn komme labbende indover med kurs for nesset. Jeg lured mig ned til den plads, hvor jeg antog, den vilde gaa iland og var saa heldig at gji den en stump bly, dog ikke dødelig.

Mathias var da ogsaa kommen og det begyndte et kapløb udover isen. Den fik en kugle fra Mathias, hvilket bragte den til segne om. Vi flaadde fyren og nu ligger skindet vel forvaret ved vore køier. Godt veir, men koldt, 26' under frysepunktet Celsius.

Revefelle av denne typen vart brukt av fangstmenn på Grønland og Svalbard. Teikning av Per Johnson.

Fredag 12 Marts.

Efter middag har vi spækket af bjørneskindet. Ingen fangst. Det har sneet idag; men ud paa eftermiddagen letted det op. Det er stille.

Lørdag 13 Marts.

Har idag røgtet fangstredskaberne. Men ingen fangst. Ræven havde set ind i fælden, men gaaet sin vei.

Bjørneskrotten havde faaet sine indhug istedet. Jeg ærgred mig over at bli narret slig; derfor gik jeg hjem efter øks og et taug og ind igjen; huggede det meste af skrotten og drog den bort. Resten grov jeg ned i sneen. Hvorefte jeg traved hjem med den tanke, at nu er mikkel lurt. Johannes var kommen fra Griper road. Peder fulgte med. Veiret er godt; kun er det noget koldt. 30,5 under 0 Celsius.

Søndag 14 Marts.

Vi undser os ikke for at se efter fangst med helligdagene heller.

Jeg skulde afsted for at se resultatet af gaarsdagens omtænsomhed. Der havde sagtens vært ræv igjen; de havde gravet sig

gange i sneen og undergravet det, som laa igjen.

Jeg og Peder tog da og kasted op en stenhaug over hele sarvet; kun nogle knokler stikker frem, som De skal ha at lugte til. Vi har forresten taget dagen med ro. Det er koldt klart veir, lidt nordlys. Temperaturen er 33 ° u. 0.

Mandag 15 Marts.

Dagen oprandt med vind fra alle kanter. Engang af landet, en anden paa land. Ingen fangst. Nu for øieblikket er det næsten stille, kun et lidet vindpust fra sydvest. Men koldt er det. Naar vi maaler en 30 graders varme under taget i hytten, saa kan vi opaa samme resultat nede ved gulvet eller grunden - dog med den forskjel, at vi dernede har kuldegrader. Altsaa ved fodsaalerne har vi 30 graders kulde, ved midtpartiet 0°, og hovedet har sine 30 ° varme - en bra heldig fordeling af temperaturen. Men luften er til gjengjeld frisk, sund og ren.

Tirsdag 16 Marts.

Jeg tørned ud i 7 tiden. Mathias ogsaa for at koge kaffe. Det havde vært ræv; men ingen havde resikeret skindet. Peder gik nordover, men maatte vende tilbage, da det begyndte at brygge op til storm. Det har begyndt at gaa raaker i isen.

Jeg har vært afsted og drat halve bjørneskrotten (den del, som jeg drog ned til stranden lørdag) bort til en storis og putted den i sjøen. Himmelens overskyet; ujevn vind, retning nordlig.

Temperaturen 20' under 0. Celsius.

Frå Grønland. Foto frå Peder Sulebakk.

Fangstmandsliv på Grønland. Foto fra Peder Sulebakk.

Onsdag 17 Marts.

Vi har gjort vor daglige rundtur. Intet at se af betydning. Peder gik nordover idag; tog med sig ræveskindene.

Det har forresten vært en fin dag, lidt skyet himmel. Dog har solen skinnet varmt. 20' under 0.

Torsdag 18 Marts.

Tidlig oppe idag i 6 tiden. Ingen fangst. Overskyet luft med lidt snefald. Dog er det stille; et lidet pust af østlig imellem. Kun 12 kuldegrader idag.

Fredag 19 Marts.

Mathias og jeg har gået fra nesset til Griper. Kom did nord i 5 tiden -eftermiddag. Det er nemlig meningen at være en mand ad gangen paa «Nesset» for at spare brændsel. Frisk vind af nordlig. Term. viser 27' u. 0.

Lørdag 20 Marts.

Nogenlunde veir; lidt frisk af nordosten. Peder og Johan gik paa Sabineøen for at se efter fælderne. De ligger antagelig ombord.

Søndag 21 Marts.

Johan og Peder har vært paa jagt efter en bjørn med to unger, men naad den ikke. De sluttet forfølgningen inde i Griperfjordens bund. Det er godt veir.

Mandag 22 Marts. Vi var paa benene kl. 2 formd. for at hente den kjære bjørn. Vel var den ikke dræbt endda; men vi ansaa det for givet, at dersom vi bare traf paa den saa -.

Vi fik fat i dens spor, Sevrin og jeg; og efter at ha gaat fjeld op og fjeld ned langs strand og bakker, fik vi øie paa den.

En hidzig jagt begyndte. Men i den dybe sne var det umulig at komme fort frem. Tilslut gik det op gjennem fjeldet.

Der var jeg den saa nær, at jeg skjød en kugle efter den, som dog ikke traf. Kun saaret jeg en af ungerne, som vi ogsaa fik. Grunden dertil var, at de stod oppe i en fjeldtop - moderen en del længere oppe og i linje med ungerne, og kuglen rak ikke frem til moren. Vi kom tilbage kl. 9 aften. Vi havde antagelig travet en 5 mil den dag, saa bjørnefangsten paa Grønland er ikke netop saa let.

Tirsdag 23 Marts.

Vi har vært ombord og tørket seil. Godt veir.

Onsdag 24 Marts.

Storm af nordlig vind. Har løjet lidt, saa Baard har vært paa fisketur ude ved iskanten; fik en god del marflue. Har faat en blaaræv.

Torsdag 25 Marts.

Mathias og jeg var paa Sabineøen. Laa ombord den nat.

Frå Grønland. Foto frå Peder Sulebakk.

Fredag 26 Marts.

Vi to gik til Pendeløen idag for at se os om etter fangst. Saa en Snadd samt skjød 3 harer; kom tilbage til Sabineø kl. 6 kvelden. Laa ombord.

Lørdag 27 Marts.

Da jeg kom til Griper, var Baard efter en bjørn borte paa isen. Efter endel anstrengelser lykkedes det ham at faa bragt den til taushed, hvorefter vi drog skindet hjem.

Søndag 28 Marts.

Johannes kom hid ikveld. Sevrin gik nemlig til Nesset fredag for at bytte med ham. De havde set en binne med to unger samt en slagbjørn. Paa nordtur traf han paa en binne med en unge, som dog undgik ham. Nogenlunde bra veir.

Mandag 29 Marts.

Fcjsk af Nordosten. Baard og Mathias har vært i «Haredalen». Vi fordriver tiden med læsning samt whistpartier.

Tirsdag 30 Marts.

Frisk vind idag ogsaa. Spækket bjørneskindet.

Onsdag 31 Marts.

Har gjort stormtøb efter en bjørn. Men den undgik at komme i vore hænder. Johannes og Mathias gik til Sabineøen.

Fjerde og siste del i neste utgåve av Isflaket.

Plukkfangst:

782 nye skumle grunner ved Svalbard

Sjøkartverket har vore på tokt med båten «Hydrograf» på Svalbard. Det er i området Braggeneset til Claravågsundet på austkysten av Svalbard at dei nye målingane har fune stad. På toktet fann dei 782 nye grunner som dei kalssifiserer som «kritiske for navigering». Det er Svalbardposten som melder dette.

Skal frysast fast.

I januar neste år skal forskningsskipet «Lance» frysast inn i drivisen nord for Svalbard. Formålet med prosjektet er å foreta omfattande målingar og analysar av temperatur, tjukkelse på isen og havforsuring i løpet av eit halvt års tid.

-Dagens klimamodellar baserar seg på studiar av fleirårsis. Men no er det knapt slik is lenger. Eitårsisen oppfører seg heilt annleis, seier Harald Steen, leiar for Norsk Polarinstitutt sitt senter for is, klima og økosystem.

«Lance» skal etter planen segle så langt inn i isen nord for Svalbard som mogleg og late seg fryse fast. Gjennom heile vintersesongen skal skipet drive med ismassane vest, og sørover, for til slutt å ende ut i opne havet i Framstredet.

itromso.no

Ishavsøyane på nett.

Den meteorologiske stasjonen på Bjørnøya har i lengre tid hatt sin eigen blogg der interesserte kan gå inn å følgje mannskapet sitt daglegliv gjennom tekst og bilde.

No har også stasjonen på Hopen laga sin eigen blogg på nettet.

Du finn den på www.hopenmeteo.no

Bjørnøya kan du følgje på www.bjornoyna.org

Jan Mayen har også mykje spanande historie og bilde på www.jan-mayen.no

Kefirmjølk.

Av Helge Ødegård

No ein kveld tok eg meg eit glas kefirmjølk. Mjølka hadde stått i kjøleskapet ei stund, helst litt for lenge. Mjølka smakte verkeleg surt, og godsmaken var vekk. Men då eg fekk denne smaken i munnen var eg plutseleg 50 år tilbake i tid.

Eg var ombord i «Sjannøy» på tur i Stretet. På «Sjannøy» var det vanleg å ha med kefirmjølk, 200 liter i eit stort eikefat var standar utrustning på ein slik tur. Det store eikefaten låg i lausfangstromet. Når vi hadde potetball tappa vi av fatet. Dei fleste av oss var vande med surmjølk til potetballen. Dei første vekene tappa vi vanleg kefirmjølk, men når turen hadde vart ei stund var det surmjølk vi fekk av fatet.

Som oftast var det Sigurd som fekk jobben med å tappe mjølk av dette fatet. Eg veit ikkje kvifor. Då eg fekk denne sure mjølkesmaken i munnen den kvelden kom der fram eit bilet: Oskar Garnes stikk hovudet ut av rorhusruta og ropar til Sigurd, «No må du ned i romet og tappe litt surmjølk».

Sigurd til byssa og får seg noko å tappe i, når han kjem opp frå romet kjenner vi denne spesielle lukta av sur kefirmjølk. Men til ball og litt utspedd med vatn smakte mjølka slett ikkje så verst.

Ein dag for veka var det vanleg med potetball til middag, så 200 liter heldt ei god stund. Huskar eg rett var vi på Sunnmøre-meieri og fekk fylt dette fatet med kefirmjølk.

Ja dette var den tid det var sunt å drikke mjølk, ei tid var og ei anna vart.

Då først i 50 åra hadde vi ikkje fryseri om bord på fiskebåtane. Proviant var hermetikk eller saltmat. Vi som dreiv selfangst åt mykje selkjøt, godt kjøt. Lever av sel er også god mat, stort sett brukte vi nok for lite av innmaten på selen. Det hendte vi kunne få ein isbjørn, var det ein gamal bjørn var kjøtet ofte seigt, mest brukande til kjøtkaker. Men sjølv til kjøtkaker måtte stuerten ha i godt med flesk, elles vart kjøtkakene nokså smaklause og turre.

På ein tur i Stretet fekk vi to bjørnar, ein eldgammal og ein ung. Kjøtet av den gamle var hardt og seigt, gjekk til kjøtkaker, Men kjøtet av den unge, ein to åring, var noko anna.

Ja, den bjørnen gav oss mange gode måltider. Eg minnest enda steik av den bjørnen. «Hvalrossen» hadde fått kveite på håkjerringslina, dei fekk bjørnekjøt i byte med kveite.

Det vart eit «herremåltid» på begge skutene. Det smakar godt med ferskmat når ein har levt på saltmat ei tid.

På ishavsskutene går der ofte historier om mat. Eg har ei om dessert på «Furenak».

Dette hendte rett etter krigen, i Vesterisen 1946 eller 47.

Dei fekk eit lite problem med maskina som dei måtte ordne ei natt. Dei låg i god trygg is, så det var ingen fare. Fekk ein fangstmann til hjelp og alt ordna seg.

Men då dei nesten var ferdig med reparasjonen følte dei seg svoltne, og fekk lyst på egg og flesk. På «Furenak» var der nedgang til proviantromet frå halvdekk, men den nedgangen var låst med hengelås.

Maskinisten fekk tak i nøkkelen, og fangstmannen var send til proviantromet for å hente godsakene. Då mannen kom tilbake var eine støvelen litt rar, den var full av sviskegraut.

Stuerten hadde kokt dessert til neste dag, som var søndag. Sviskegraut då rett etter krigen var ikkje kvardagskost. Folk hadde ikkje sett svisker på årevis. Ja, det vart litt diskusjon, kva skulle dei gjera? Dei gjekk bak i proviantromet, rydda godt opp og sletta alle spor.

Men maskinisten fekk litt problem neste dag, alle akterut undra seg då han ikkje smakte på desserten. Til vanleg var maskinisten den som forsynte seg godt av dessertskål. Men ingen kunne vel tru der hadde trakka ein støvel i panna der desserten stod til oppbevaring, og det var difor maskinisten ikkje smakte dessert denne dagen.

Langesund
5. desember 2000
Helge Ødegård

VS Poland Sp. z o.o.

Tlf nr 95070668

*Stålkonstruksjoner - Aluminium produksjon - Konstruksjoner rustfritt stål
- PE produksjon - skrog - seksjoner - alle type konstruksjoner - sport
/fritid - trykksaker*

Teknisk support - kjøp/salg - import/eksport - crewing

Oslo Sjømannsforening på interessant tur til Ishavsmuseet.

Av Ivar Olsen

Da vi fra Oslo Sjømannsforening var på en tredagers tur til Sunnmøre var det en selvfølge at vi skulle besøke Ishavsmuseet på Brandal. Vi hadde på forhånd bestilt lunsj, og da vi ankom museet ble vi svært godt mottatt og fikk servert husets fiskesuppe med godt brød til. Dette kan trygt anbefales til andre da suppen smakte fortreffelig.

samtlige 22 deltakere på turen ikke vil nøle med å anbefale ett besøk ved Ishavsmuseet til venner og familie som skal til Sunnmøre.

Til slutt vil jeg si noen ord om vår forening. Oslo Sjømannsforening holder til i Kronprinsensgate 1 i Oslo. Vi har ca 480 medlemmer og noen ev våre aktiviteter er: Medlemsmøte med foredrag, spiseaften med skipskost (saltkjøtt erter og flesk), selskapslokaler med plass til 120 gjester, reiser i inn og utland.

Vi tar stadig opp nye medlemmer, så om du er interessert og skal oppholde deg i Oslo for en

*Oslo Sjømannsforening på tur til Ishavsmuseet
29. august.*

Etter lunsj ble vi tatt med på en reise i selfangstens historie av en meget kunnskapsrik og engasjert Harald Knutsen.

Han gjorde en utmerket jobb og formidlet en levende ishavshistorie.

Besøket ble avsluttet med omvising om bord i ishavsskuten Aarvak. Jeg er overbevist om at

kortere eller lengre periode, er det bare å ta kontakt. Gå hjerne inn på våre hjemmesider på www.oslosjomannsforening.no og se hva vi driver med.

Takk igjen for en fin opplevelse på Ishavsmuseet.

Oslo Sjømannsforening
Ivar Olsen, styreleder.

Siste reis med «Jøkul»

Av Magnus Olai Eidsvoll

Denne gongen vil eg fortelje om «Jøkul» si siste reis.

Etter eit vellukka drag av sildegarna, som gav 5 bytter med fin feit sild, måtte vi ha ei pause. Det er ikkje lite arbeid å tine så mykje sild ut or garna. Vi sette oss i naustet, Birger og eg og så kom ei dramatisk historie frå 1964 om siste reisa for den første «Jøkul»:

Vi hadde lege i Nordsjøen på sildefiske nokre dagar. Veret var bra med lite sjø. Litt sild var det også, men det var langt mellom dei store dottane. Då laurdagen kom hadde vi tatt om lag 2000 hl. Vi mangla om lag ein halv meter på fullt rom.

Vi meldte inn fangsten og fekk ordre om å levere i Egersund.

Sist vi var der og leverte var det eit uhell med grabben. Ved nedslakking i rommet kom grabben bort i støttene som stiva av rommet. Dermed vart dei sikkert skada og svekka. Men det hadde vi ikkje kontrollert skikkeleg.

Vi sette kursen mot Egersund, og hadde gått omrent ein time då stormen kom på oss ganske fort. På eit augeblikk hadde den auka til sterk storm og mykje sjø. Klokka var omrent 18.30.

Båten la seg sterkt over til styrbord, og vi forstod med ein gong at noko var aldeles gale. Heldigvis var vi alle samla i messa. Det skulle vere kveldsmat og stuerten var i full sving med å steike flesk.

No gikk det farleg fort, brått låg båten så mykje til styrbord at det kom sjø inn i byssa. Jon Nørvåg og eg sprang opp på galgedekk for å løyse ut flåte og få den på sjøen.

Løyste av dekslet og løfta den opp på rekka for å styre den i sjøen, då eg tilfeldigvis såg ned. Der oppdaga eg at utløysarsnora ikkje var knytt saman med floten, så dersom vi hadde kasta den slik ville den ha sokke som ein stein. Vi sette no flota ned på dekk fekk festa snora og kasta den på sjøen.

Der bles den seg opp med det same, men vart liggande opp ned. To tre mann hoppa ut og fekk snudd den rette vegen.

Så var det for alle å hoppe ut og kome seg i floten. Martin Vedlog stod på hekken og held fast snora slik at floten ikkje skulle drive av. Men så måtte han også hoppe.

Det var berre kort tid sia radiosendaren var i bruk så den var varm og klar til sending.

Ragnar ringte Farsund Radio og melde frå om situasjonen. Hadde ikkje sendaren vore varm ville det ha take 5 minutt før den virka, og då kunne det ha vore for seint å få meldinga ut. Det siste Ragnar sa i den sendaren var: NO MÅ EG GÅ - FOR NO GÅR HO."

Vi var 6-7 personar som var komne inn i floten, og alle sto rett opp og ned då det kom ein stor sjø som tippa floten rundt.

Dei fleste kom seg ut, og to kom seg opp på toppen av floten, tok tauet og greidde å snu ho. Då var den full av sjø, men det var berre å kome seg inn att.

Då flaut vi heilt fritt, det var ikkje noko som heldt den fast til båten lenger. Då Ragnar kom ut frå radiorommet hoppa han rett i sjøen og kom seg bort til floen. Floten dreiv bort frå båten mens Elisabeth sto att på rekka og heldt seg fast i rorstamma.

No dreiv floten attende til båten og Ragnar og Alf Nordel sumde bort til båten for å få Elisabeth med i floten. Ragnar trefte akkurat bort i hekken, men Alf kom for langt til styrbord og vart fast i nota som låg og flaut bak båten.

Floten dreiv no fort bort frå båten att, og vi var sikker på at det var siste gongen vi såg dei tre ved vraket. Ja vi dreiv skikkeleg langt frå.

Men så ved eit under snudde floten og kom heilt inntil båtvaket att. Ragnar reiv laus Elisabeth og bæ hoppa i sjøen. Samstundes var floten komen inntil nota og Alf. To mann tok tak i han og fekk slitt han laus, men støvlane vart att i nota.

Dermed var alle samla i floten. Snart dreiv vi bort frå båten att og det var siste gongen, for no vart det stor avstand.

Dette var siste minuttet til gamle «Jøkul», for no gikk han ned med baugen først, og flyta gikk som eit siste farvel.

Martin Vedlog var komen inn i floten med tresko på, og eg, Birger hadde små (lave)

støvlar. Vi fekk så ausa tom floten for sjø med tresko og støvlar.

Rolf Kjeldstadli såg på lettbåten som låg ganske nær floten, og han ville symje dit for å få den inntil, men det fekk han ikkje lov til. Båten mangla nygle og den var verdlaus for oss, men floten var sikker.

Det var kaldt å sitte stille så lenge, for vi var heilt våte alle saman. Heldigvis var vi så mange og nesten all sjøen var ute av floten. Så det gikk på eit vis med varmen.

I floten var det berre to nødraketter og desse ville vi ikkje bruke før vi var rimeleg sikre på at dei ville vere synleg for andre fartøy eller fly. Så hørte vi fly over oss og sende opp den første. Det var mange som såg den, ja heilt på Lista var den synleg.

Snart var ein båt på sia av oss. Det var ein godt lasta tankbåt, så det var enkelt å kome seg om bord der.

Eg var førstemann om bord og hjalp Elisabeth og Alfheld opp på dekket. Vi gikk framover men møtte stengte dører.

Eg vart heilt fortvila og sa noko slikt som dette:

«Dette må vere rare folk som låser dørene for oss».

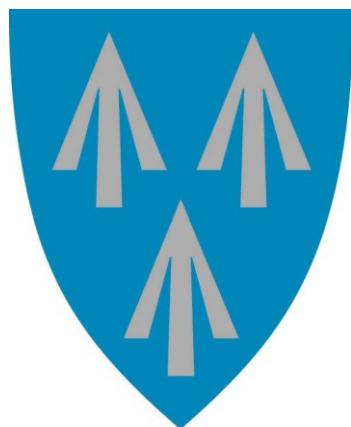
Men så dukka det opp ein matros som bad oss gå bakover, og der var dørene opne. Vi vart godt mottekne og godt og varmt var det. Vi fekk oss varm dusj og på med tørre klede. Forresten det første var eit stort glas konjakk som fekk varmen i gang i kroppen igjen. Vi hadde sete i fem timar, søkkvåte i storm og snøbyger.

Ja desse fem timane var ingen ferie akkurat, men vi hadde hundre prosent flaks og femti prosent sjømannskap.

Båten vi var komne om bord i var «Maria Bötger», tysk tankbåt på veg til Island med olje. Foran var lasterom fullt av dynamitt, så det var ikkje rart at det var låst.

Vi fekk mat og god forpleiing, så vi hadde det godt om bord. Dei meinte å gå til Haugesund med oss, men i totida snudde dei og ville gå til Kristiansand. Dette avdi det ikkje var framdrift i båten grunna orkan i bygene.

Vi kom til Kristiansand klokka elleve søndag og møtte ei veldig stor folkemengde på kaia !

Hareid kommune

Vi støttar Ishavsmuseet

B

Returadresse:

Ishavsmuseet

6062 Brandal

Porto

Betalt P.P

Avtale

617108/7

Blåbær

- ❄ god for synet
- ❄ magen
- ❄ og nattesomnen
- ❄ høg konsentrasjon av
- ❄ antioksidantar

Forsking viser at Blåbærkonsentrat har positive verknader på kroppen sitt immunforsvar, og gir betre sirkulasjon i dei tynne blodårane. Dette fordi ekstrakten har ekstra høg konsentrasjon av antocyanar som er dei mest effektive antioksidantane i naturen. Blåbærekstrakten er også betennelsesdempande. 1-2 kapslar dagleg.

Polarolje®

- ❄ god mot ømme, stive ledd
- ❄ styrker immunforsvaret
- ❄ regulerar mage-/tarmfunksjonen
- ❄ god for hår og negler
- ❄ ei unik Omega-3 kilde

Kuren mot ømme og stive ledd - utan negative biverknader. Etter meir enn 5 års klinisk forsking syner forskarar ved Haukeland universitetssjukehus og Nasjonalt institutt for ernæring og sjømatforskning (NIFES) til oppsiktsvekkjande resultater.

Blåbærekstrakt og Polarolje finn du i ein Coop-butikk nær deg, og hos Polargodt AS i Tjørvåg.

Forbrukarkontakt/produsent:

Polargodt AS

6070 Tjørvåg, tlf 70084262 - fax 70084263
Arnfinn mobil: 90660438
arnfinn@polargodt.no
www.polargodt.no

